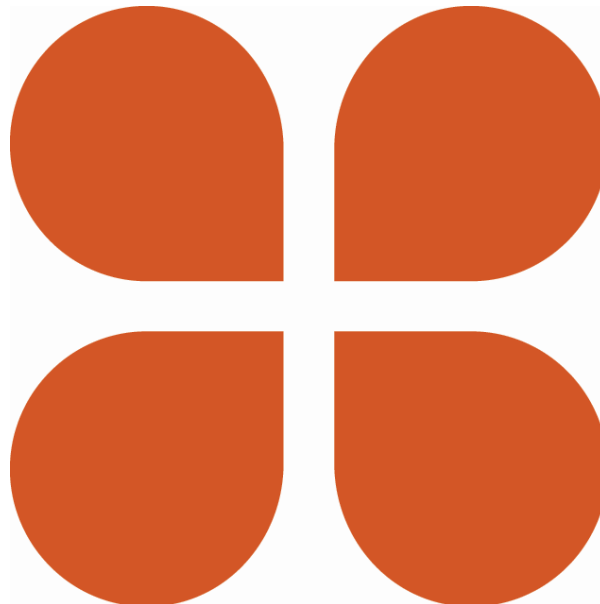

Rapport från Riksantikvarieämbetet

Översyn av regelverket om kulturföremål

Ku2013/1344/KA

Riksantikvarieämbetet 2015

Box 5405

114 84 STOCKHOLM

www.raa.se

registrator@raa.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	SAMMANFATTNING	5
1.1.	Regelförändringar och ny reglering	5
1.2.	Tillämpning av regelverket	9
2.	UPPDRAG OCH AVGRÄNSNING.....	10
2.1.	Uppdraget	10
2.2.	Avgränsning	10
2.3.	Samråd	10
3.	BAKGRUND	11
3.1.	Svensk utförelse reglering – ett snart 100-årigt regelverk	11
3.2.	EU:s inre marknadsfriheter och undantagen	12
3.3.	Tolkningen av vilka föremål som utgör nationella skatter	12
3.4.	Det nationella kulturarvet.....	13
3.5.	Tillämpningen av utförelse regleringen – meddelade beslut om avslag på ansökningar om utförelse av vissa äldre kulturföremål 2011-2014	15
3.6.	Motiv för en utförelselagstiftning	17
3.7.	Kulturföremål - mer än bara föremål.....	17
3.8.	Motverka utarmning av det nationella kulturarvet	18
3.9.	Behålla status quo av ett kulturellt kapital	19
3.10.	Betydelsen av kompetens och sakkunskap	20
3.11.	Motverka plundring och oreglerade flöden av kulturföremål.....	20
4.	NULÄGESBESKRIVNING OCH PROBLEMBILD	22
4.1.	Illegal utförelse och möjlighet till återlämnande	22
4.2.	Förhållandet mellan utförelse reglerna i kulturmiljölagen och EU:s exportförordning ...	24
4.3.	Avsaknad av ekonomiska värdegränser och ojusterade belopp.....	25
4.4.	Otillräckligt skydd för konsthantverk, design och belysning	25
4.5.	Åtskillnad mellan svenska och utländska kulturföremål.....	26
4.6.	Särbehandling av allmogeföremål	26
4.7.	Ofullständigt skydd för kyrkliga inventarier samt arkeologiska föremål	27
4.8.	Kulturmiljöförordningens bilaga är svårtolkad	27
4.9.	Bristande transparens och förutsägbarhet i tillståndsprövningen	28
4.10.	Skyddet för föremål med stor betydelse för det nationella kulturarvet är begränsat ...	28
4.10.1.	Avsaknad av nationellt register	29
4.10.2.	Avsaknad av möjlighet till statlig inlösen	30
4.11.	Tillståndsmyndigheternas prövning av ansökningar om tillstånd till utförelse	31
4.12.	Nordiska jämförelser	31
4.12.1.	Bedömningskriterier	31
4.12.2.	Ekonomiska värdegränser	32
4.12.3.	Inlösen av kulturföremål till staten	33

4.12.4. Nationellt ursprung och tidsfaktorn	33
5. FÖRSLAG TILL MODERNISERING OCH FÖRENKLING AV REGELVERKET FÖR KULTURFÖREMÅL	34
5.1. Regelförändringar och ny reglering.....	34
5.1.1. Föremålets ekonomiska värdegränser	34
5.1.2. Föremålets åldersgränser	37
5.1.3. Föremålets ursprung	39
5.1.4. Bedömningskriterier tydliggör utförelseglernas syfte och motiv	46
5.1.5. Nya kategorier av föremål	49
5.1.6. Utgående kategorier av föremål.....	52
5.1.7. Övriga justeringar av kategorier av föremål	53
5.1.8. Övriga regelförändringar	54
5.2. Tillämpning av regelverket	55
5.2.1. Registrering av föremål för vilka ansökan om utförelse avslagits.....	55

BILAGA 1 Översikt över föreslagna förändring av föremålskategorierna i kulturmiljöförordningen (1988:1188) avseende åldersgränser, ekonomiska värdegränser, ursprung samt sammanfattande benämningar

BILAGA 2 Översikt över föreslagna ekonomiska värdegränser samt åldersgränser och fasta årtal för föremålskategorierna i kulturmiljöförordningen

BILAGA 3 Uppgifter om de föremål för vilka beslut om avslag på ansökan om utförelse meddelats efter prövning enligt 5 kap. kulturmiljölagen åren 2011-2014

BILAGA 4 Författningsförslag
Kulturmiljölag (1988:950) 5 kap. Skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål
Kulturmiljöförordning (1988:1188) Skydd mot utförelse av vissa kulturföremål

BILAGA 5 Författningskommentarer
Kulturmiljölag (1988:950). 5 kap. Skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål
Kulturmiljöförordning (1988:1188) Skydd mot utförelse av vissa kulturföremål

KÄLLOR

1. SAMMANFATTNING

Regeringen beslutade i juni 2013 att ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att göra en översyn av regelverket om kulturföremål (Ku2013/1344/KA). Översynen ska enligt beslutet inbegripa en analys av hur kulturmiljölagens bestämmelser och berörda delar av kulturmiljöförordningen kan moderniseras och förenklas.

Kulturmiljölagens bestämmelser om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål bör i högre grad än i dag vara utformat som ett kvalitetsskydd. Ett brett verkande skydd av kulturföremål, vilket skulle gå att åstadkomma med den nu gällande tillståndsplikten, måste numera anses som omodernt. Massskydd av kulturföremål har inte praktiserats i Sverige på mycket lång tid och är inte heller en realitet, med något undantag, i Europas övriga stater.

Begreppet "nationella skatter" som på EU-nivå används i sammanhang som rör utförsel av och återlämnande av kulturföremål pekar tydligt i riktning mot en restriktiv omfattning av tillståndsplikten. Dessutom finns idag inte några kulturhistoriska eller andra kulturella skäl för att tillämpa utförselregelverket extensivt. Regelverkets målsättning – att motverka en utarmning av kulturarvet – bör därför ha en snäv tolkning. Lagstiftningens syfte bör vara att möjliggöra ett kvalitetsskydd för kulturföremål av stor betydelse för det nationella kulturarvet. I definitionen av ett kvalitetsskydd ryms också en förståelse av att kulturföremål av stor betydelse för det nationella kulturarvet utgör ett kulturellt kapital med ofta betydande ekonomiska och sociala värden.

I det följande sammanfattas ett antal centrala förslag på hur regleringen av utförsel av kulturföremål, enligt 5 kap. kulturmiljölagen och kulturmiljöförordningen, bör anpassas till aktuella förutsättningar. Det handlar om förslag rörande enskilda *regelförändringar* och *ny reglering* samt förslag på hur regelverket bör *tolkas för att förbättra tillämpningen*.

En mindre omfattande tillståndsplikt kommer sannolikt att kunna ge en positiv effekt på respekten för och efterlevnaden av utförselregelverket.

1.1. Regelförändringar och ny reglering

- *Föremålens ekonomiska värdegränser*. För att ersätta den omfattande tillståndsplikten för kulturföremål med en grovmaskigare bör bl.a. de

ekonomiska värdegränser som anges i kulturmiljöförordningen justeras uppåt. En sådan förändring ligger också närmare den faktiska tillämpningen av utförelsereglerna som sker på tillståndsmyndigheterna då mindre än 1 procent av de ansökningar om tillstånd till utförelse som lämnas in årligen avslås.

De nu gällande ekonomiska värdegränserna på 50 000, 20 000 respektive 10 000 kronor bör justeras i enlighet med utvecklingen av konsumentprisindex. Eftersom den äldsta nu gällande värdegränsen (50 000 kronor) fastställdes redan 1985 innebär en sådan justering att värdegränserna bör räknas upp med 100 procent och ligga på 100 000, 40 000 respektive 20 000 kronor.

Den nuvarande ekonomiska värdegränsen på 2 000 kronor, som gäller för fyra av föremålskategorierna i kulturmiljöförordningen, bör helt utgå och ersättas av en ekonomisk värdegräns på 20 000 och i något fall 40 000 kronor.

Föremåls åldersgränser. Den i dag förhållandevis höga svenska åldersgränsen, dvs. 100 år för majoriteten av föremålskategorier, ger intryck av att ett renodlat kulturhistoriskt perspektiv dominerar den offentliga synen på kulturföremål. Synsättet bör kompletteras med en bredare kulturell värdering, särskilt angelägen för de stora föremålskategorierna möbler och belysningsföremål.

Utvecklingen under de senaste decennierna har visat att det finns ett ökat intresse för och ökad värdesättning av mer sentida föremål av detta slag inom såväl kulturarvssektorn och konst- och antikvitets handeln som hos allmänheten.

I vissa fall finns det mot denna bakgrund behov av att ersätta den nuvarande 100-årsgränsen i kulturmiljöförordningen med en 75-årsgräns. Behov av en sänkt åldersgräns gäller för de två kategorier som omfattar möbler och speglar respektive ljuskronor, lyktor och armaturer (nuvarande *Ljuskronor*).

I kombination med en förhållandevis högt satt ekonomisk värdegräns för detta slags föremål bör en sänkt åldersgräns inte leda till att antalet tillståndspliktiga föremål blir fler. Förslaget är sålunda förenligt med den överordnade målsättningen att minska tillståndsplikten.

För att det i kulturmiljöförordningen även fortsatt bara ska finnas två olika åldersgränser som anger att en viss ålder ska vara uppnådd för att föremålet ska omfattas av tillståndsplikt bör de kategorier av föremål som i dag har en 50-årsgräns i framtiden i stället omfattas av ett ålderskrav på 75 år. Detta gäller kategorierna: *Icke tryckt material, Arkiv av icke tryckt material, Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper samt Samiska föremål.*

- Föremålens ursprung. Upphävande av 5 kap. 2 §. Åtskillnaden mellan s.k. svenska respektive utländska föremål i separata kategorier bör i så stor utsträckning som möjligt tas bort och flertalet föremålskategorier vara ursprungsneutrala. För att den nuvarande åtskillnaden mellan svenska och utländska föremål ska försvinna behöver 5 kap. 2 § kulturmiljölagen upphävas.

En sådan förändring minskar komplexiteten i beskrivningen av föremålskategorierna. Den tonar också ned en möjlig tolkning att ett föremåls ursprung i fråga om tillverkningsort och upphovsman har en väsentlig relevans för objektets betydelse för det nationella kulturarvet.

- Ny lydelse i 5 kap. 1 § samt 23 § kulturmiljöförordningen. Formuleringen i 5 kap. 1 § kulturmiljölagen bör ändras genom att orden "äldre", "svenska" och "utländska" stryks. Den bör samtidigt kompletteras med en övergripande bestämmelse om att kulturmiljölagens utförelse regler endast är tillämpliga på föremål som varit minst 75 år i Sverige. På så sätt kan också uppräknings av de tillståndspliktiga föremålskategorierna i flertalet fall göras ursprungsneutrala.

"Äldre svenska och utländska kulturföremål som kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet" bör därmed ersättas med "Kulturföremål som har funnits i Sverige i minst 75 år och kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet, får inte föras ut ur landet utan särskilt tillstånd".

På samma sätt bör 23 § första stycket kulturmiljöförordningen få följande lydelse "Den som vill föra ut ett kulturföremål ur landet ska enligt 5 kap. kulturmiljölagen ha tillstånd till utförelsen /.../" och 23 § första stycket 1 "föremålet är ett kulturföremål inom de kategorier som anges i bilaga 1 till rådets förordning (EG) nr 116/2009 /.../".

- Tillägg i 23 § kulturmiljöförordningen. Till följd av att det i ett fåtal fall även fortsättningsvis finns skäl att göra skillnad på föremål som är framställda i Sverige respektive utomlands bör ett tillägg införas i 23 § kulturmiljöförordningen med lydelsen: "De gränser som Sverige hade den 1 juli 1986 är avgörande vid bestämmandet enligt förordningen om ett föremål skall anses vara tillverkat i Sverige."
- Införande av bedömningskriterier. Utförelseregleringen bör göras mer transparent och rättssäker genom att ett antal hållbara och tillräckligt breda bedömningskriterier vid tillståndsprövningen kommuniceras i 5 kap. kulturmiljölagen. De bedömningskriterier som föreslås rör t.ex. huruvida föremålet är särskilt kännetecknande för sin tid och sitt kulturhistoriska sammanhang. Kriterierna har också den funktionen att de tydliggör vad som avses med formuleringen att ett kulturföremål har "stor betydelse för det nationella kulturarvet".
- Nya kategorier av föremål. Två föremålskategorier som idag inte är tillståndspliktiga enligt kulturmiljölagen, men däremot omfattas av EU:s direktiv om export av kulturföremål, bör framgent ingå i uppräkningskategorier i kulturmiljöförordningen. Det är *Leksaker och spel* samt *Fotografier och filmer*.

En särskild kategori för föremål som utgör *kyrkliga inventarier* enligt 4 kap. kulturmiljölagen bör införas i kulturmiljöförordningen. På så sätt kommer en generell tillståndsplikt för denna typ av föremål som är äldre än 100 år att gälla. Kyrkliga inventarier täcks inte i sin helhet av redan existerande föremålskategorier, vilket hävdats i tidigare analyser. För att EU:s återlämnandedirektiv ska vara tillämpligt fullt ut behövs en specifik kategori för de kyrkliga inventarierna.

- Övriga justeringar av kategorier av föremål. I övrigt bör vissa mindre justeringar i några av de övriga föremålskategorierna göras. För en sammanfattande översikt av samtliga förändringar se *bilaga 1*.
- Utgående kategorier av föremål. Till följd av de justeringar av föremålskategorierna som föreslås blir tre av de nuvarande kategorierna överflödiga och bör strykas. Det är kategorierna som omfattar signerade fajanser, kakelugnar och tapeter.

- *Omformulering av kulturmiljöförordningens bilaga.* Kulturmiljöförordningens bilaga bör omformuleras för att undanröja tolkningsalternativ ifråga om vilka föremål som verkligen omfattas av skydd mot utförsel enligt kulturmiljölagen.

Det bör också framgå i kulturmiljöförordningen att tillståndsmyndigheterna inte enbart prövar frågor om utförseltillstånd utan även om exportlicenser enligt rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål.

1.2. Tillämpning av regelverket

- *Registrering av föremål för vilka ansökan om utförsel avslagits.* Det bör övervägas om ett ackumulerat offentligt nationellt register för sådana föremål som fått avslag på inlämnad utförselansökan ska upprättas. Ett sådant register underlättar berörda aktörers kännedom om vilka konkreta föremål det rör sig om och möjliggöra en övervakning av att gällande beslut respekteras. Förslaget kan i någon mån också ses som ett tillmötesgående av EU-kommissionens och UNESCOs generella önskemål om en nationell listning eller registrering av kulturföremål som är av stor betydelse för kulturarvet och/eller omfattas av restriktioner och förbud.

2. UPPDRAG OCH AVGRÄNSNING

2.1. Uppdraget

I juni 2013 beslutade regeringen att ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att göra en översyn av regelverket om kulturföremål. Bakgrunden till uppdraget var att regeringen i prop. *Kulturmiljöns mångfald* (prop. 2012/13:96) gjort bedömningen att Riksantikvarieämbetet borde få i uppdrag att lämna förslag om hur regleringen av kulturföremål, enligt 5 kap. lagen om kulturminnen m.m. och förordningen om kulturminnen m.m., bör anpassas till aktuella förutsättningar. I propositionen konstaterades också att kulturmiljöutredningen ansett att de ändringar som behöver göras för att uppnå en mer ändamålsenlig reglering inte kunnat ske genom redaktionella ändringar (s. 72).

Enligt regeringens beslut ska uppdraget redovisas i en rapport till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) senast den 30 september 2015.

2.2. Avgränsning

Översynen av regelverket om kulturföremål ska enligt regeringens beslut inbegripa en analys av hur kulturmiljölagens bestämmelser och berörda delar av kulturmiljöförordningen kan moderniseras och förenklas.

2.3. Samråd

Inom ramen för uppdraget har löpande samråd genomförts med de övriga tillståndsmyndigheterna Kungl. biblioteket, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Riksarkivet och Stiftelsen Nordiska museet. Samråd har även skett med andra berörda aktörer, i första hand genom en hearing som genomfördes i november 2014. Vid denna hearing deltog förutom tillståndsmyndigheterna företrädare för bl.a. konst-, antik- och antikvariatshandeln, transportföretagen, polis och tull.

3. BAKGRUND

3.1. Svensk utförselreglering – ett snart 100-årigt regelverk

1927 infördes de första svenska utförselbestämmelserna genom *Kungl. Maj:ts kungörelse (1927:129) angående förbud mot utförsel från riket av vissa äldre kulturföremål*. Från början avsågs den att endast gälla mellan den 7 maj och 15 juni detta år. Kungörelsen kom i själva verket att bli mycket mer långlivad än så då giltighetstiden förlängdes upprepade gånger. Kungörelsens syfte var att hejda en situation där allmogeföremål i en mycket stor omfattning köptes upp på landsbygden och exporterades till en köpstark kundkrets i framför allt USA. Regelverkets bestämmelser omfattade därför i första hand möbler och husgeråd i trä. 1927 års kungörelse om förbud mot utförsel av kulturföremål syftade i första hand till ett s.k. masskydd av de grupperna av föremål den omfattade.

Först den 1 juli 1986 ersattes kungörelsen av *lagen (1985:1104) om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål*. Vid denna tidpunkt överfördes också tillståndsbefogenheten från Kungl. Maj:t till riksantikvarien. Utförsellagen omfattade, till skillnad från den äldre kungörelsen, betydligt fler kategorier av föremål. Nya åldersgränser infördes liksom en ekonomisk värdegräns på 50 000 kronor för föremål som är framställda utomlands. Tillståndsplikten kom alltså, efter 60 år, att såväl utökas som snävas in.

När *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.* trädde i kraft den 1 januari 1989 inarbetades utförsellagen i denna som ett eget, något omarbetat, kapitel.

Efter Sveriges EU-inträde gjordes år 2000 en författningsteknisk anpassning av 5 kap. kulturminneslagen till de gemensamma exportreglerna inom unionen. Justeringen medförde att förteckningen av tillståndspliktiga föremålskategorier i *kulturminnesförordningen (1988:1188)* fick det komplexa utseende den har i dag.

Inriktningen i 1927 års kungörelse lever i hög grad, snart 100 år senare, vidare i den i dag gällande svenska utförselregleringen. Den tillståndsplikt som gäller för framförallt totaliteten av svensktillverkade möbler från tiden före 1860 är svår att uppfatta som någonting annat än att ett masskydd skulle kunna vara målsättningen med lagstiftningen också i dag.

3.2. EU:s inre marknadsfriheter och undantagen

Det s.k. *EUF-fördraget* stadgar att det ska råda fri handel med varor inom EU och i fördragets artikel 34 och 35 fastslås att kvantitativa import- och exportrestriktioner samt åtgärder med motsvarande verkan ska vara förbjudna mellan medlemsstaterna. Samtidigt tillåter samma fördrag just förbud och restriktioner för bl.a. kulturföremål. Medlemsstaterna i EU får alltså ha en nationell lagstiftning som förbjuder eller villkorar utförsel av kulturföremål.

De aktuella undantagsreglerna finns i fördragets artikel 36 som säger att: "Bestämmelserna i artiklarna 34 och 35 ska inte hindra sådana förbud mot eller restriktioner för import, export eller transitering som grundas på *.../ att skydda nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde*" (RAÅ:s kursivering). Motsvarande bestämmelse finns även i artikel 26 i det *Allmänna tull- och handelsavtalet* (GATT).

3.3. Tolkningsfrågan om vilka föremål som utgör nationella skatter

Det saknas i dag en harmoniserad EU-lagstiftning ifråga om utförsel av kulturföremål, vilket är en situation som sannolikt kommer att bestå under överskådlig tid eftersom flertalet medlemsländer motsätter sig tanken att pröva tillåtligheten i utförselärenden med ledning av en överstatlig lagstiftning (Biondi, 1997, s. 1176). Det är i stället upp till länderna att själva definiera sina skyddsnivåer. Det görs i majoriteten av medlemsstaterna med hjälp av regelverk som tillkommit i en tid före, och i många fall långt före, landets inträde i unionen.

I Sverige har regeringen förklarat att sådana kulturföremål för vilka utförseltillstånd krävs enligt kulturmiljölagen är att likställas med nationella skatter. I betänkandet *Kontroll av varor vid inre gräns* (SOU 2006:9) konstaterades på motsvarande sätt att syftet för Sveriges del inte kan nås på något annat, mindre ingripande, sätt (s. 212). Såväl själva ansökningsförfarandet för tillståndspliktiga föremål som de faktiskt utfärdade avlagen på ansökningar om utförsel av kulturföremål är för Sveriges vidkommande att jämföras med förbud och restriktioner.

I skedet före det att den första gemensamma exportförordningen respektive återlämnandedirektivet fanns på plats inom EU, gjorde kommissionen uttalanden som pekade i riktning mot att man ville se en mycket restriktiv tolkning av begreppet

"nationella skatter". I en skrivelse från EU-kommissionen till Europeiska rådet (november 1989) om de behov som förväntades uppstå i fråga om skydd av kulturföremål med anledning av det förestående avskaffandet av de inre gränskontrollerna menade kommissionen att "... Article 36 of the EEC Treaty /.../ should be *interpreted restrictively* (RAÄ:s kursivering) since it derogates from the fundamental rules of the free movement of goods" (1989, s. 3.). Kommissionen framhöll vidare att det som måste känneteckna nationella skatter är att det är fråga om föremål vars avlägsnande från ett medlemsland, i det landet, uppfattas som ett slag mot det nationella kulturarvet. Bedömningen att det inte är tillräckligt att föremålet i fråga har ett likvärdigt skydd i en annan medlemsstat ska vara avgörande (1989, s. 4).

Det har i olika sammanhang påpekats att den terminologi som används i EU-lagstiftningen bör tolkas som att motivet för regelverket på en grundläggande punkt skiljer sig från den svenska nationella lagstiftningen. I EU:s exportförordning talas ju, i analogi med EUF-fördraget, om skydd av mer exklusiva nationella skatter medan ambitionen i kulturmiljölagen av tradition har ansetts vara ett mer långtgående skydd av det "nationella kulturarvet" med en koppling till målsättningen att äldre kulturföremål ska kunna cirkulera i samhället och finnas i varje medborgares hem om individen så önskar (se t.ex. *Illegal export utarmar svenskt kulturarv*, SvD 23 maj 2002, jmf även Johansson & Korsell 2012, passim).

Ovanstående distinktion är alldeles säkert en riktig iakttagelse som har sin bakgrund i att den första svenska utförsellagstiftningen tillkom drygt tre decennier före det första EUF-fördraget (dvs. Romfördraget från 1958). En översyn av det svenska regelverket ger möjlighet att bättre anpassa det svenska regelverket till en syn på kulturföremål som utgörande nationella skatter, motsvarande den som finns i EUF-fördraget och EU:s exportförordning.

3.4. Det nationella kulturarvet

Tillståndsmyndigheterna kan med stöd av kulturmiljölagen bara avslå ansökningar om utförsel av vissa äldre kulturföremål som bedöms ha en stor betydelse för det nationella kulturarvet.

Det nationella kulturarvet och Sveriges historia är i fråga om kulturföremål givetvis inte att förstå som svenskhetens historia eller ett svenskt kulturarv med något slags etniska förtecken. Detta kan slås fast oavsett med vilka glasögon vi väljer att betrakta och tolka den tidigare lagstiftningen på området och bevekelsegrunderna för 1927 års

kungörelse, liksom den nu rådande indelningen av flera föremålskategorier i särskilda undergrupper för svensktillverkade, respektive utomlands tillverkade föremål.

Att ett kulturföremål har en stor betydelse för det nationella kulturarvet betyder framför allt att bedömningen har skett utifrån ett riksperspektiv. Föremålet representerar särskilt väl en epok, händelse, miljö, individ eller grupp av människor som inte bara säger något om sig självt och den geografiska plats där något skett, något är beläget eller någon verkat. Berättelserna återspeglar övergripande historiska skeenden och föremålen bedöms kunna förmedla något väsentligt om Sverige i förhistorisk och historisk tid.

Med hänvisning till de nationella målen för kulturmiljöarbetet ska ett mångfaldsperspektiv alltid genomsyra tillämpningen av 5 kap. kulturmiljölagen. Tillståndsmyndigheterna kan naturligtvis, i en prövningssituation, bara förhålla sig till utsagor om Sveriges historia som är uttalade, tillgängliga och någorlunda vedertagna eftersom något forskningsuppdrag inte är knutet till ärendehantering. Därtill är institutionernas och de enskilda handläggarnas subjektiva erfarenheter och kunskap om olika föremålstyper och överblick över föremålsområdet också av avgörande betydelse (jmf Adlercreutz, 2001, s. 182).

Det är viktigt att staten, genom en tät dialog mellan tillsynsmyndigheterna, hela tiden strävar efter att vitalisera och problematisera en diskussion om innebörden i epitetet ”stor betydelse för det nationella kulturarvet”. Den potentialen finns definitivt inom ramen för lagstiftningen.

Däremot är det oundvikligen så att vad som lagtekniskt utgör ett kulturföremål definieras genom tillståndsplikten, dvs. angivna föremålskategorier och bestämda värde- och åldersgränser. Tillståndsplikten sätter ramarna för om det, med stöd av kulturmiljölagen, är möjligt att förhindra en utförsel av ett föremål med hänvisning till att det har en stor betydelse för det nationella kulturarvet.

I kritiskt analyserande internationell forskning och litteratur beskrivs ofta de globalt rådande principerna bakom all utförsellagstiftning som nationellt orienterade policyer. Sådan lagstiftning har också med kritiska förtecken etiketterats som uttryck för en kulturell (men dock inte etnisk) nationalism (se t.ex. Merryman, 2000, s. 290).

Att sätta likhetstecken mellan kulturell nationalism och någon slags etniskt grundad nationalism när det gäller utförselrestriktioner kring kulturföremål är i det här sammanhanget dock att göra ett felslut. Den svenska praktiken i fråga om beslutade avslag på ansökningar om utförsel av vissa äldre kulturföremål, såväl som de flesta

andra länders, rymmer också mängder av exempel som illustrerar riktigheten i denna utsaga (se t.ex. Min Cheng, 2010, s. 157). Det finns ingen grundläggande förutsättning som säger att föremålen, som ges ett nationellt skydd genom ett avslag på en ansökan om utförsel, också måste ha ett inhemskt ursprung ifråga om upphovsman, tillverkningsort, fyndplats etc. även om det många gånger i praktiken förhåller sig så. Det är föga kontroversiellt att också ett kulturföremål, som ursprungligen tillverkats eller framställts i ett annat land eller har en upphovsman med annan nationalitet, kan bedömas vara av stor betydelse för ett annat lands nationella kulturarv. Dock brukar det av lagstiftningen framgå att föremålet, oavsett om det ursprungligen tillverkats inom eller utanför landets gränser, ska ha funnits i landet under en viss definierad tidsperiod.

3.5. Tillämpningen av utförselregleringen – meddelade beslut om avslag på ansökningar om utförsel av vissa äldre kulturföremål 2011-2014

Kulturmiljölagens 5 kap. kan i första hand tillämpas för att skydda enstaka kulturföremål av stor betydelse för det nationella kulturarvet från utförsel ur landet. Erfarenheterna har visat att staten sällan med stöd av detta regelverk förmår skydda hela samlingar av föremål från splittring eller motverka att lösa inventarier avlägsnas från sina ursprungliga miljöer i t.ex. ett byggnadsminne eller fideikommiss.

Andelen ansökningar om utförsel som resulterar i ett avslag motsvarar mindre än 1 procent varje år. Under åren 2011-2014 har tillståndsmyndigheterna utfärdat avslag på totalt 11 ansökningar¹ om utförsel av vissa äldre kulturföremål. Ett par av dessa ansökningar omfattade mer än ett föremål, vilket innebär att det har fattats beslut om avslag på ansökan om utförsel för totalt 17 föremål under den aktuella 4 årsperioden.

---

¹ Den stora mängd avslag som Nationalmuseum meddelade beslut om för den s.k. turkiska samlingen från Biby säteri är inte medräknad eftersom de utförselförbudena senare upphävdes av förvaltningsrätten.

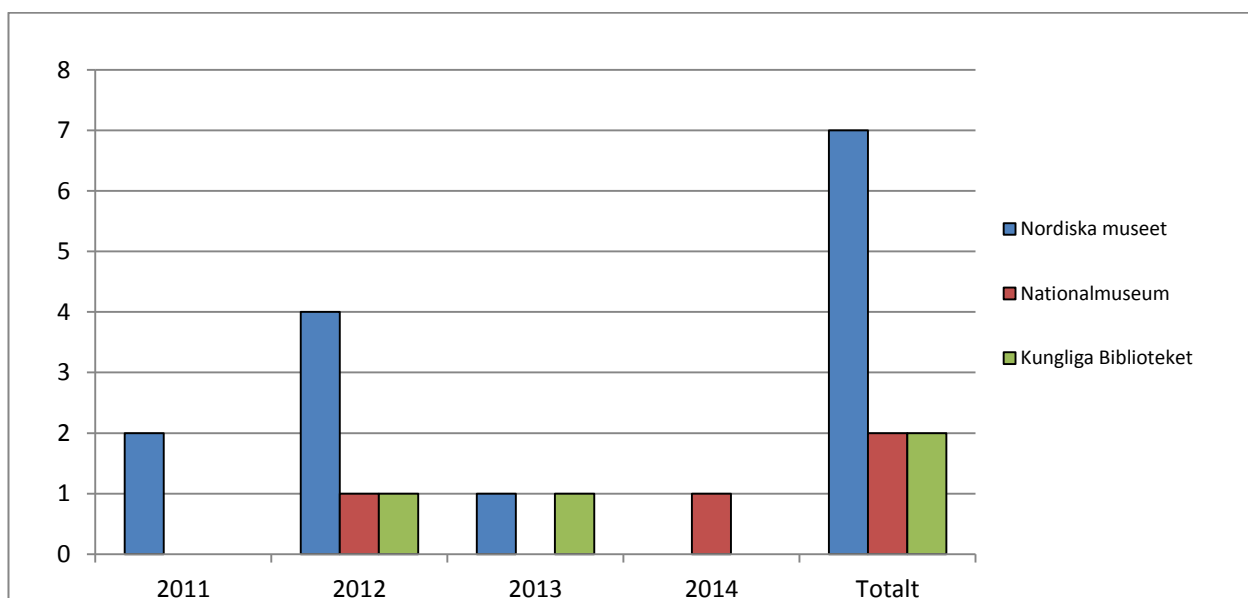

Diagram 1. Antal meddelade beslut om avslag på ansökningar om utförelse av vissa äldre kulturföremål i Sverige 2011-2014.

Föremålen i fråga utgörs av 13 möbler (en byrå, fem bord, en spegel och sex stolar), två 1600-talsmålningar och två tryckta skrifter. Det finns en rad egenskaper som ett par eller flera av föremålen har gemensamt. Föremål som är framställda i Sverige är i majoritet (samtliga möbler) men även för föremål som har en utländsk upphovsman, men som kommit till Sverige för minst 100 år sedan, har meddelats beslut om avslag på ansökan om utförelse (målningarna samt skrifterna).

Flera av föremålen, i första hand möblerna, beskrivs av tillståndsmyndigheterna som mycket typiska och representativa för den tid de härstammar ifrån. Gemensamt är även att en hög konstnärlig kvalitet framhålls.

Många av föremålen har en lång och välkänd proveniens i Sverige och några av dem har dessutom en tydlig koppling till, ur ett nationellt perspektiv, historiskt betydelsefulla personer eller kulturhistoriska samlingar.

I vissa fall är det fråga om föremål som i dag är unika i sitt slag i Sverige. I stort sett samtliga föremål har avslutningsvis höga eller mycket höga ekonomiska marknadsvärden.

I bilaga 3 redovisas utförligare upplysningar om de föremål för vilka beslut om avslag på ansökan om utförelse har meddelats åren 2011-2014.

3.6. Motiv för en utförsellagstiftning

Ett av de nationella målen för kulturmiljöarbetet slår fast att det statliga kulturmiljöarbetet ska främja ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas. Utifrån ett sådant mål motiveras bestämmelser och lagstiftning till skydd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och fornlämningar liksom andra utpekade miljöer och anläggningar. Men även ett visst skydd av lösa kulturföremål faller väl inom ramarna för denna målformulering.

3.7. Kulturföremål - mer än bara föremål

Utförselregleringar världen över omfattar bestämmelser om export av äldre *kulturföremål*, inte om antikviteter eller äldre föremål i största allmänhet. Den grundläggande synen ifråga om vad som gör att vissa föremål har sådana inneboende värden att de betraktas som kulturföremål har sammanfattats i bl.a. 1970 års UNESCO-konvention om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätten till kulturogendom. Fördraget inleds med anförandet: "*Considering that cultural property constitutes one of the basic elements of civilization and national culture and that its true value can be appreciated only in relation to the fullest possible information regarding its origin, history and traditional setting*".

Kulturföremål är alltså ett slags meta-individuella föremål, vilka en befolkningsgrupp eller en stat kan göra anspråk på (jmf Merryman, 1989, s. 353). De anses under vissa omständigheter, dvs. om de anses ha stor betydelse för det nationella kulturarvet, till viss del utgöra en samhällelig egendom. Utförsellagstiftningens syfte är därmed att främja en rad allmänna, eller om man så vill offentliga, intressen i förhållande till enskilda.

Den ovan beskrivna synen på kulturföremål utgör det fundament på vilket såväl Sveriges som flertalet andra staters nationella utförselreglering vilar. Detta även om den konkreta lagstiftningen rörande sådana föremål varierar från land till land på en skala från totala utförselbud till olika stränga och omfattande kontroller och begränsningar av utförseln.

3.8. Motverka utarmning av det nationella kulturarvet

Den mer specifika utgångspunkten för varför vissa äldre kulturföremål inte får tas ut ur landet utan tillstånd har alltsedan 1920-talet och fram till i dag varit en och densamma - nämligen att *motverka en utarmning av det nationella kulturarvet*. Detta slags formulering förekommer relativt flitigt internationellt och är på inget sätt en unik målsättning för Sverige (jmf engelskans *the depletion or impoverishment of the national patrimony*).

En sådan målsättning kan lätt associera till breda ingripanden i form av masskydd för kulturföremål. Kulturmiljölagen har i dag en så pass omfattande tillståndsplikt att det rent teoretiskt vore möjligt för staten att avslå ansökan om utförsel för mängder av föremål och därmed försöka utöva ett masskydd för kulturföremål. Detta vore dock en strävan som måste anses omodern i den bemärkelsen att den idag inte, med få undantag, praktiseras i någon av Europas stater.

I stället har det i EUF-fördraget använda begreppet "nationella skatter" fått ett tydligt genomslag i den svenska tillämpningen av utförselreglerna, vilket avspeglar sig i att endast ett fåtal avslag på ansökningar om utförsel av äldre kulturföremål ges i dag. Därmed kan man hävda att regelverket i praktiken i någon mån enbart motverkar en utarmning av en kärna av föremål med stora kulturhistoriska värden. Det är föremål som samtidigt utgör ett kulturellt, men också socialt och ekonomiskt kapital för landet.

Ett kompletterande perspektiv på staters drivkraft att genom utförselregelverk motverka en utarmning av landets kulturarv lyfts i ett kompendium utgivet av UNESCO med titeln *Witnesses to History. Documents and writings on the return of cultural objects* (2009). Den tyske juristen Stefan Turner pekar i ett av bokens kapitel på att det grundläggande behovet av lagstiftning på kulturföremålsområdet har sitt upphov i en intern konflikt som är universell för alla stater. Turner skriver:

States have an interest in preserving their existing possessions. In protecting them from destruction and removal; but also there exists a State interest in increasing national possessions by acquiring the cultural objects of other peoples. This interest is directed against retention of cultural objects and towards the most liberal policy of acquisition possible. Thus there is a conflict in internal interests themselves: there exist contradictory interests in cultural property, between which a reconciliation must be found (Protz, 2009, s. 113).

3.9. Behålla status quo av ett kulturellt kapital

Det är viktigt att lyfta fram det faktum att kulturföremål som har sådana kvalitéer att de anses ha en stor betydelse för det nationella kulturarvet också utgör delar av landets kulturella kapital. Därutöver utgör de också i flera avseende ett ekonomiskt och socialt kapital (se t.ex. Jia Min Cheng, 2010, s. 162 och Fitz Gibbon, 2005, s. 117).

Kulturföremålen har alltså även relationella och instrumentella värden som är angelägna att lyfta fram också i sammanhang där utförelse regleringen står i fokus. Föremålen kan t.ex., liksom andra former av kulturarv, öka en nations attraktionskraft och utnyttjas för att främja och vidmakthålla besöksnäringen. Högt värderade kulturföremål signalerar i hög grad ett kulturellt välstånd, värdighet och prestige för den stat inom vars geografiska gränser de befinner sig. Den egenskapen är givetvis särskilt giltig om föremålen är i offentlig ägo och därmed möjliga att exponera, men kan också på ett annat, mer mentalt, plan sägas omfatta även privatägda föremål som aldrig eller sällan tillgängliggörs för en bredare del av befolkningen.

Att det förhåller sig på det viset är måhända ingen ny eller revolutionerande iakttagelse, men denna omständighet har definitivt underkommunicerats i vårt land även om det redan 1975, i en motion i utförelsefrågan, framhölls behov av snabba åtgärder för att förhindra att en stor del av "våra *tillgångar* (RAÅ:s kursivering) av konst, konsthänverk, äldre husgeråd och inventarier förs ut ur landet" (Kulturrådet, 1980, s.35).

De ovan beskrivna förhållandena leder i praktiken till en strävan hos en majoritet av stater att genom utfärdande av utförelseförbud, eller avslag på utförelseansökningar, för kulturföremål bevara status quo. Det man har inom landet i form kulturskatter, ofta med stora symbolvärden, vill man fortsatt behålla. Parallellt med denna strävan pågår också en dragkamp om ägande- eller besittningsrätten till de otaliga kulturföremål och konstverk som under framför allt 1800-talet och tidigt 1900-tal med lagliga eller olagliga medel lämnade ursprungsländerna för att, i många fall, hamna på olika framstående museiinstitutioner i tidigare kolonialmakter eller hos segrarmakterna efter andra världskriget. En rad olika återlämnandekrav är högaktuella och fortsatt olösta i dag (se bl.a. Bring, 2015).

Den nationella betydelsen devalveras givetvis inte fullständigt bara för att ett föremål permanent befinner sig utanför landet, men i samma ögonblick det förs över gränsen uppstår den situation som de flesta nationer försöker motverka. Den stat som tillåter en export av sådana föremål förlorar samtidigt ett kulturhistoriskt och kulturellt men också, inte sällan, ett ekonomiskt och socialt kapital.

Samtidigt har mer antikvariskt motiverade argument om betydelsen av den geografiska kontexten och föremålets potential som identitetsskapare och bärare av berättelser ett fortsatt berättigande i dag.

3.10. Betydelsen av kompetens och sakkunskap

Det finns anledning att i detta sammanhang även lyfta fram en betydelsefull effekt som följer av att Sverige har en kulturmiljölagstiftning som också omfattar lösa kulturföremål. Hanteringen av utförelseärenden bidrar i väsentlig grad till att tillståndsmyndigheterna (och därmed staten) kan upprätthålla och även bygga upp ny sakkunskap och kompetens om kulturföremål och dess kulturhistoriska och kulturella kontext.

Det finns alltså moment av lärande, omvärldsbevakning och omvärldsanalys kopplade till utförelsereglerna av ett slag som är svårt eller mer omständligt att tillgodogöra sig på annat sätt. Därmed inte sagt att detta i sig motiverar regelverkets existens, men förhållandet bör ändå synliggöras och tillmätas ett värde.

3.11. Motverka plundring och oreglerade flöden av kulturföremål

Det finns en globalt spridd uppfattning att utförelserestriktioner för kulturföremål är ett mycket betydelsefullt och verksamt verktyg för att motverka de i stora delar av världen omfattande problemen med olagliga utgrävningar och plundringar av historiska monument och arkeologiska fyndplatser. Detta hävdas med stark övertygelse av framförallt UNESCO där 1970 års konvention är tänkt att motverka och förhindra bl.a. sådana olägenheter.

Det är dock nödvändigt att skilja mellan två radikalt olika situationer som kan råda i ett land varifrån kulturföremål förs ut i mer eller mindre omfattande skala, legalt eller illegalt. För det första finns länder där fornlämningar och andra historiska kulturmiljöer är otillfredsställande skyddade i lag, eller där existerande skyddslagstiftning inte alls respekteras. Konsekvensen blir ofta att kulturföremål som är knutna till dessa miljöer utsätts för förstörelse och stöld, inte sällan till följd av konflikter, statens sönderfall, fattigdom eller en stark efterfrågan på marknaden som driver upp priserna. I sådana situationer är det fullt rimligt att den drabbade nationen strävar efter, och ibland faktiskt i någon mån förmår, kontrollera utförelsen av kulturföremål genom brett verkande

förbud, restriktioner och gränskontroller (se vidare Hoffman, 2006). Det kan också bli aktuellt att andra stater försöker stötta strävandena att begränsa skadorna genom införande av tillfälliga selektiva eller generella importkontroller på nationell nivå. Samtidigt som det sker en avsevärd illegal utförsel av kulturföremål från den typen av länder har dessa stater vanligtvis också en svag inköpskraft ifråga om kulturföremål.

I Sverige och en stor del av övriga västvärlden är dock kulturföremål i första hand objekt som inte är illegalt utgrävda, stulna eller plundrade utan lagligt ägda ting (offentligt eller privat). Sådana länder, har det hävdats, behöver upprätta ett annat förhållningssätt och använda sig av en annan retorik till den utförselreglering som ofta är väl utvecklad och hävdad i dessa stater sedan lång tid (se t.ex. Kirkwood Paterson & Renold, Marc-André, 2014, s. 571f). Därmed inte sagt att det är irrelevant att delta i det internationella arbetet mot plundring och förstörelse av kulturarv för länder som t.ex. Sverige. Genom att upprätthålla en nationell utförselreglering kan vi och andra, i dag förskonade stater, visa en solidaritet som inte ska underskattas.

Det anförs också ofta att utförselrestriktioner i någon mån motverkar ett flöde av kulturföremål som om det vore helt oreglerat får stora geopolitiska konsekvenser eftersom detta i huvudsak då kommer att vara ett enkelriktat flöde, från s.k. "source nations" till "market nations", från södra halvklotet till norra osv. (se t.ex. Lyndel V. Prott i Nafziger, 2012, s. 228).

4. NULÄGESBESKRIVNING OCH PROBLEMBILD

En sammanfattande beskrivning av situationen i Sverige i dag är att den mycket omfattande tillståndsplikt som kulturmiljölagens bestämmelser ger intryck av att syftet med lagstiftningen är att möjliggöra ett skydd av stora mängder kulturföremål. Samtidigt innebär de ytterst få avslag som ges på inlämnade utförelsansökningar att regelverket i praktiken fungerar som ett kvalitetsskydd för föremål, som vid sidan av att de bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden, oftast kännetecknas av att de också har ett stort eller mycket stort ekonomiskt värde.

4.1. Illegal utförelse och möjlighet till återlämnande

Mycket tyder på att efterlevnaden av kulturmiljölagens bestämmelser om utförelse av äldre kulturföremål är dålig och att lagstiftningen därför måste betraktas som ineffektiv. Även om omfattningen är svår att kartlägga är det sannolikt att det regelmässigt sker en illegal utförelse från Sverige av föremål som omfattas av tillståndsplikt enligt kulturmiljölagen. Misstanken kan anses vara välgrundad eftersom den gällande tillståndsplikten omfattar mycket stora mängder av föremål medan antalet inlämnade ansökningar om utförelsetillstånd endast uppgår till mellan 600 och 800 per år.

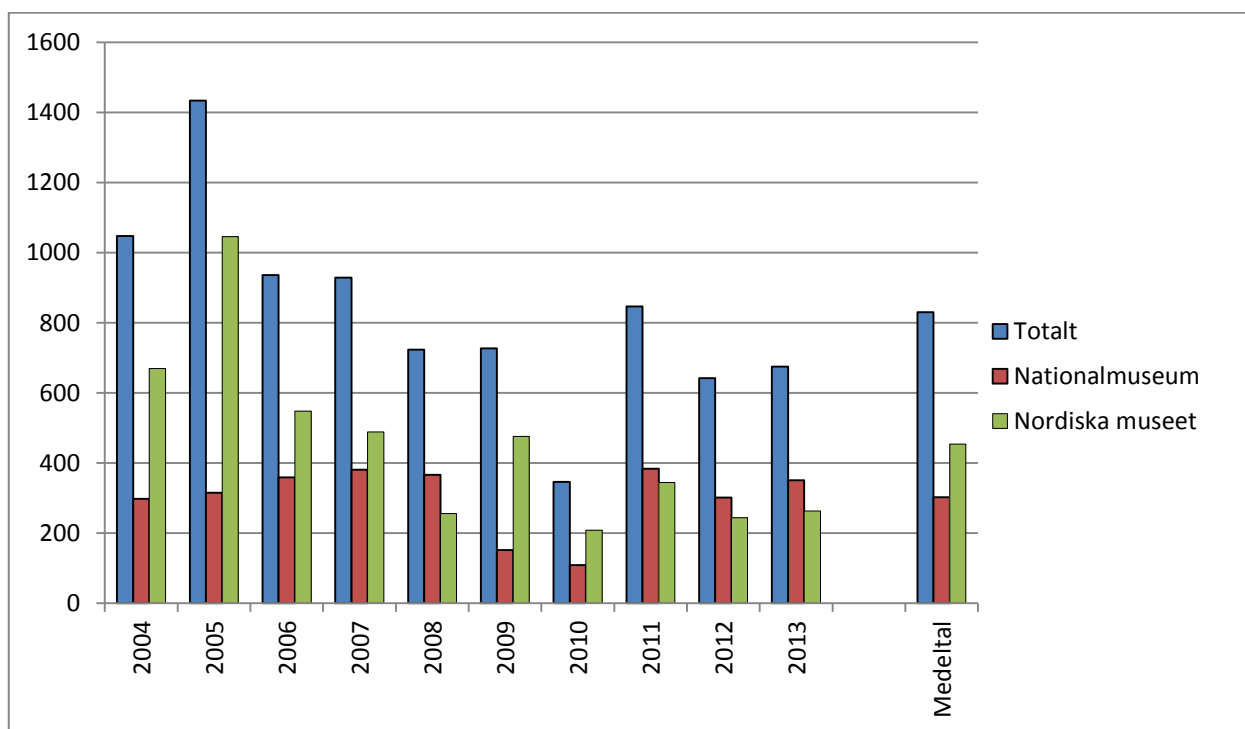

Diagram 2. Antal ansökningar om utförelse av vissa äldre kulturföremål åren 2004-2013.

Diagram 2 visar det totala antalet utförelseansökningar under 10 årsperioden 2004-2013. Även ansökningar om tillfälliga utförelser, framför allt museers utlån, är medräknade. Statistiken visar att det totala antalet utförelseansökningar 2012 och 2013 ligger under genomsnittet för hela tioårsperioden och att en svagt nedåtgående trend i antalet ansökningar som prövas av stiftelsen Nordiska museet kan konstateras.

Det faktum att tullunionen inom EU saknar inre gräns och att den systematiska exportkontrollen vid yttre gräns bara omfattar legala försändelser som exportdeklareras korrekt påverkar avsevärt möjligheten att upptäcka och beivra den illegala utförelsen av kulturföremål från Sverige. I undantagsfall kan det dock hända att Tullmyndigheten får konkreta och trovärdiga tips om att en illegal utförelse är på gång, men detta sker ytterst sällan.

Att föreslå ett avskaffande av utförelsereglerna med hänvisning till att bestämmelserna är ineffektiva, är för närvarande inte ett reellt alternativ. 5 kap. kulturmiljölagen har en fast koppling till dess 6 kap. Sverige har inte någon möjlighet att tillämpa EU:s direktiv om återlämnande av kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium (2014/60/EU) om landet inte samtidigt har lagstadgade utförelseregler. Givetvis finns det inget incitament att begära tillbaka olagligt utförda föremål om dessa

inte samtidigt tillmätts ett stort värde för det nationella kulturarvet, dvs. om det inte finns något allmänt stöd för lagstiftningens grundförutsättning. Men i situationer där t.ex. ett stulet kulturföremål blivit illegalt utfört är det av stor vikt att Sverige har möjlighet att tillämpa återlämnandedirektivet.

Sverige har under 2000-talet ratificerat såväl 1970 års UNESCO-konvention som 1995 års Unidroitkonvention om kulturföremål som stulits eller förts ut olagligt. Den senare processen föranledde införandet av kap. 7 och 8 i kulturmiljölagen år 2011. Båda konventionerna förutsätter att alla konventionsstater har en nationell utförelselagstiftning för att väsentliga delar av kraven i överenskommelserna ska anses vara till fullo uppfyllda.

4.2. Förhållandet mellan utförelsereglerna i kulturmiljölagen och EU:s exportförordning

Ett förhållande som ibland framhålls som ett problem är det faktum att kulturmiljölagens bestämmelser om kulturföremål inte överensstämmer med EU-lagstiftningen på området. Man har pekat på att föremålskategorier inte är till fullo överlappande och att ålderskrav och ekonomiska värdegränser varierar betydligt (se t.ex. SOU 2012:37, s. 122 samt prop. 2012/13:96, s. 72).

Sådana konstateranden är förstås riktiga, men klargöras bör att prövningen av ett föremåls betydelse för det nationella kulturarvet alltid sker enligt respektive medlemsstats nationella lagstiftning. Ändamålet med EU:s *förordning 116/2009 om export av kulturföremål* är enbart att export av kulturföremål till tredje land ska underkastas en enhetlig kontroll vid det gemensamma tullområdets yttre gräns. Avslag på ansökan om utförelse kan alltså, för Sveriges del, bara meddelas för föremål som omfattas av kulturmiljölagens bestämmelser eller av både det svenska och det EU-gemensamma regelverket. Att regleringarna inte överensstämmer med varandra är alltså inget reellt problem. Däremot ger den delvis bristande överensstämmelsen ifråga om vad som räknas som kulturföremål givetvis en större komplexitet i tillståndsplikten att hålla reda på för olika aktörer som hanterar och berörs av lagstiftningen.

4.3. Avsaknad av ekonomiska värdegränser och ojusterade belopp

Möbler som är framställda i Sverige före år 1860 är en kategori av föremål som, vid sidan av ett flertal ytterligare föremålskategorier, omfattar ett mycket stort antal föremål. Några av de övriga kategorierna är t.ex. svenska respektive utländska målningar, utländska möbler, svenska golvvur, väggur och bordsur samt svenska skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen. Om man ser till det faktiska antalet ansökningar om utförelse som lämnas in varje år så rör en övervägande andel av dem föremål ur de ovan nämnda kategorierna.

Den omfattande tillståndsplikten för flera föremålskategorier är direkt kopplad till att kategorin saknar en ekonomisk värdegräns.

Den ekonomiska värdegränsen på 50 000 kronor, som gäller för ett flertal av de övriga föremålskategorierna i kulturmiljöförordningen, har legat fast med samma belopp i snart 30 år. Därmed har den svenska tillståndsplikten sedan mitten av 1980-talet kommit att omfatta en successivt allt större mängd föremål. År 2000 infördes ytterligare två ekonomiska värdegränser på 10 000 respektive 20 000 kronor. Dessa båda värdegränser fastställdes i förhållande till den redan existerande (vid denna tidpunkt 15 år gamla) 50 000-kronorsgränsen. Den ökade omfattningen gäller i första hand de föremålsgrupper som haft en positiv prisutveckling under samma period.

4.4. Otillräckligt skydd för konsthantverk, design och belysning

Det är i dag inte möjligt att skydda konsthantverk, design och belysningsföremål som är framställda i Sverige efter 1860 respektive 1915 (i enlighet med den rullande hundraårsgränsen) och fram till mellankrigstiden. Samtidigt är detta objekt som internationellt är, och under lång tid har varit, mycket efterfrågade och som utan tvekan har höga kulturhistoriska och kulturella värden. Det har vid upprepade tillfällen framförts kritik mot den nuvarande åldersgränsen (årtalet 1860) som gäller för svensk tillverkade möbler, speglar och skrin av såväl tillståndsmyndigheterna som företrädare för konst- och antikvitetshandeln (se t.ex. prop. 2012/13:96, s. 72 samt Bydler, 2015, sid 74). På liknande sätt anses det att skyddet av belysningsföremål är mycket otillfredsställande med hänvisning till att åldersgränsen ligger för högt.

4.5. Åtskillnad mellan svenska och utländska kulturföremål

Det finns ytterst få exempel på att man i andra länder inom EU har valt en konstruktion och kategoriindelning i lagstiftningen som skiljer inhemskt tillverkade föremål från utländska på motsvarande sätt som görs i det svenska regelverket.

I betänkandet *Förbud mot utförsel av kulturföremål* från 1964 (SOU 1964:22) slogs fast att exportregleringen skulle skydda de allra värdefullaste föremålen från en oönskad utförsel. Utredningen menade att föremål, oavsett om upphovsmannen var svensk eller utländsk, skulle ha varit inom landets gränser i minst 50 år för att det skulle kunna anses utgöra en del av det nationella kulturarvet (s. 43). I den förordningstext som föreslogs 1964 saknades en indelning av föremålen i svenska respektive utländska.

I den tidigare svenska speciallagen om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål (1985:1104) angavs att utländska föremål omfattades av bestämmelsen om tillstånd bara om de kunde antas ha kommit till Sverige före år 1840. Det var alltså först då denna lag tillkom år 1985 som indelningen i svenska respektive utländska föremål infördes.

I och med Sveriges inträde i EU gjordes sedan en författningsteknisk anpassning till EG-reglerna i så motto att åldersgränsen för utländska föremål ändrades till att avse föremål som varit i landet i mer än 100 år.

Givetvis är inte den tidsperiod som ett objekt, vare sig upphovsmannen är svensk eller utländsk medborgare, ensamt en avgörande faktor för om ett kulturföremål kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet eller inte. Men tidsfaktorn är, och har alltid ansetts vara, en relevant omständighet för hur bedömningen av föremålet faller ut.

4.6. Särbehandling av allmogeföremål

De nuvarande utförselreglerna präglas fortfarande av 1927 års kungörelse i ett, utöver massskyddsambitionen, viktigt hänseende. Två av kulturmiljöförordningens föremålskategorier omfattar enbart s.k. allmogeföremål. Det är dels den textila kategorin som anger att tillståndsplikt bara gäller för svenska folkdräkter och broderad eller mönstervävd folklig textil samt bonadsmåleri och dels träföremålen som är

begränsad till att omfatta svenska dryckeskärl, seldon och textilredskap som har målad eller skuren dekor.

4.7. Ofullständigt skydd för kyrkliga inventarier samt arkeologiska föremål

Som en kontrast till vad som ovan konstaterats angående den vidsträckta tillståndsplikten för kulturföremål i den svenska lagstiftningen kan ställas det faktum att bestämmelserna i 5 kap. kulturmiljölagen samtidigt inte inkluderar en mängd av de föremål som däremot omfattas av bestämmelser enligt 2 resp. 4 kap.

Konkret rör det sig t.ex. om alla de medeltida träföremål som är framställda utomlands, men som utgjort inventarier i svenska kyrkor sedan flera århundraden tillbaka. Det slags föremål omfattas alltså inte av tillståndsplikten enligt 5 kap. kulturmiljölagen eftersom bestämmelserna anger att medeltida träföremål ska vara tillverkade i Sverige eller av en svensk utomlands.

Vidare omfattar utförelse regleringen endast arkeologiska föremål, oavsett material och värde som härrör från tiden före år 1650 och inte ägs av staten medan däremot bestämmelserna enligt 2 kap. kulturmiljölagen omfattar såväl statligt ägda föremål som föremål, oavsett ägandeförhållande, som kan antas vara från tiden före 1850.

4.8. Kulturmiljöförordningens bilaga är svårtolkad

Kulturmiljöförordningens bilaga är svårtolkad i fråga om vilka föremål som verkligen omfattas av skydd mot utförelse. I bilagan upptas t.ex. inte EU-kategorierna A2 och A13. Riksantikvarieämbetets tolkar bestämmelserna som att kulturföremål som faller inom dessa två EU-kategorier inte överhuvudtaget omfattas av tillståndsplikt enligt kulturmiljölagen.

Bilagan är svårtolkad också så tillvida att det inte tydligt framgår att tillståndsmyndigheterna provar frågor om såväl utförelsetillstånd enligt kulturmiljölagen som exportlicenser enligt rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål.

4.9. Bristande transparens och förutsägbarhet i tillståndsprövningen

Tillståndsmyndigheterna saknar i dag gemensamma och juridiskt sanktionerade kriterier för bedömning av kulturföremål vid en prövning om tillstånd till utförelse ska beviljas eller avslås. De bedömningskriterier som den s.k. kulturarvsutredningen föreslog i ett betänkande 1995 (SOU 1995:128) har dock kommit att få genomslag då de väsentligt påverkat myndigheternas praxis ifråga om bedömning av ett kulturföremåls värde.

Den som ansöker om utförelsetillstånd för ett kulturföremål har idag liten möjlighet att förutsäga vilket beslut som kommer att fattas eftersom bedömningskriterier av detta slag saknas. Ett utförelselbud kommuniceras dock alltid genom ett skrivet beslut där tillståndsmyndigheten också redogör för sitt ställningstagande. Men det sker idag alltså inte utifrån, för samtliga myndigheter, gemensamma bedömningsgrunder.

4.10. Skyddet för föremål med stor betydelse för det nationella kulturarvet är begränsat

Ett avslag på en ansökan om utförelse av vissa äldre kulturföremål innebär enligt gällande lag ett ytterst begränsat skydd för föremålet som sådant. Staten har inte någon systematiserad övervakning av att meddelade avslag respekteras långsiktigt, vilket skulle kunna ske genom t.ex. instruktioner för Tullverket. Det finns inte heller någon strategi för att tillgängliggöra privatägda föremål av denna dignitet, vilket borde vara förenligt med ett allmänintresse.

Det föreligger ingen plikt för en säljare eller förmedlare att upplysa om att ett föremål, som bjuds ut till försäljning, har meddelats avslag på ansökan om utförelse. Dock är det en väl utbildad praktik att de större auktionsföretagen i landet informerar om såväl gällande regelverk som eventuella avslag på utförelseansökningar (såväl redan avgjorda som preliminära) för enskilda föremål i samband med auktioner.

Ett avslag på en ansökan om tillstånd till utförelse är aldrig förenat med några juridiskt bindande anvisningar om skötsel eller förbud mot förvanskning eller förstörelse av det aktuella kulturföremålet.

Det finns heller ingen praxis utbildad där sådana privatägda föremål som bedömts ha en stor betydelse för det nationella kulturarvet tillgängliggörs genom att t.ex. exponeras i tillfälliga offentliga utställningar.

Kulturmiljölagens skydd för kulturföremål avser alltså främst ett rättsligt skydd, men däremot inte vård, underhåll och tillgänglighet.

4.10.1. Avsaknad av nationellt register

Det finns ingen registerföring eller annan slags sammanställning av vilka föremål som i samband med tillståndsgivning har bedömts vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet. I de fall som en tillståndsmyndighet meddelar avslag på en inlämnad utförelsansökan utövas därefter ingen uppföljning eller övervakning av att ett meddelat avslag på en utförelsansökan för ett föremål respekteras och följs på längre sikt eller fram till dess att en eventuell ny prövning aktualiseras. Det finns heller ingen systematisk och lättillgänglig information att ta del av för Tullverket, Polisen, andra länders centrala kulturarvsmyndigheter, antikvitets- och konsthandeln eller allmänheten om vilka föremål som meddelats avslag på ansökan om utförelstillstånd i Sverige varför det inte heller bland dessa aktörer sker någon löpande övervakning av att avslagen respekteras.

En stor del av medlemsstaterna i EU tillämpar en modell där sådana kulturföremål som inte får föras ut permanent från ett land registreras i ett nationellt register. De kulturföremål som upptas i sådana förteckningar brukar etiketteras "nationella skatter" och utgör i första hand inventarier i offentliga museisamlingar, föremål som utgör kyrkliga inventarier samt arkeologiska föremål. Men även privatägda föremål, liksom sådana privatägda föremål som fått ett avslag vid ansökan om tillstånd till utförelse, förs in i dessa offentliga register.

I en skrivelse från EU-kommissionen till Europeiska rådet (november 1989) om de behov som förväntades uppstå i fråga om skydd av kulturföremål med anledning av avskaffandet av de inre gränserna 1992 menade kommissionen att det borde undersökas noggrant i vilken utsträckning listor med specificerade objekt skulle göra det möjligt att fastställa omfattningen av eventuella åtgärder.

Samma idé om en listningsprincip genomsyrar också 1970 års UNESCO-konvention då den innebär att de stater som tillträder konventionen åtar sig att upprätta en nationell förteckning av egendom vars utförelse skulle medföra en avsevärd utarmning av det nationella kulturarvet (artikel 5 b).

4.10.2. Avsaknad av möjlighet till statlig inlösen

Sverige tillämpar ingen förköpsrätt för museer av kulturföremål som efter ansökan om utförsel meddelas avslag och kulturmiljölagen innehåller heller inga bestämmelser om en möjlighet till statlig inlösen kopplad till sådana avslag.

Det hävdas ibland att det är en inkonsistent hållning att staten å ena sidan betecknar privat ägda föremål vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet och å andra sidan inte samtidigt säkerställer att staten förvärvar dessa (se t.ex. Merryman, 2000:170). Som en följd av konstaterandet anses en statlig inlösen av sådana föremål drastiskt kunna öka trovärdigheten i utförselbestämmelser och göra det attraktivt för enskilda medborgare att medverka till att värna det nationella kulturarvet. Det brukar också framhållas att en inlösen av sådana föremål som har stor betydelse för det nationella kulturarvet är en förutsättning för att uppfylla allmänintresset av att göra föremålen tillgängliga. I Thomas Adlercreutz bok *Kulturegendomsrätt* diskuteras ingående frågan om hur allmänna och enskilda intressen kan och bör vägas mot varandra. Hans slutreflektion, där bl.a. avsaknaden av en statlig inlösen vägs in, blir att han för egen del inte kan undgå att konstatera att "... de allmänna intressena av att bevara rörliga kulturföremål i den svenska utförselregleringen har fått ett mycket tunt och i kritiska fall sannolikt verkningslöst försvar, samtidigt som lojala enskilda intressenter kan drabbas av stora olägenheter" (2001, s. 187). Adlercreutz skriver även att: "Man torde kunna fråga sig vilket allmänt intresse som egentligen främjas av en ordning som visserligen håller föremålen kvar i landet, men inte gör dem tillgängliga för allmänheten och inte heller strävar efter detta?" (a.a., s. 178).

Förslag om en rätt för ägare att kräva statlig inlösen av kulturföremål som meddelats avslag på utförselansökan har lagts i flera betänkanden och utredningar (se t.ex. betänkandet *Skydd för äldre kulturföremål* (SOU 1930:3), *prop. 1981/82:82 med förslag till lag om utförsel av vissa äldre kulturföremål* samt Kulturrådets rapport *Skydd mot utförsel av kulturföremål* från 1979). År 2002 hade Riksantikvarieämbetet regeringens uppdrag att i samråd med övriga tillståndsmyndigheter samt Tullverket se över de insatser som gjordes för att förhindra olaglig utförsel av äldre kulturföremål. I rapporten (dnr 300-2853-2002) till regeringen lyftes bl.a. ett förslag om en statlig fond för inlösen av kulturföremål (s. 19f).

Ett förnyat förslag till statlig inlösen av kulturföremål som, i samband med avgörandet i ett utförselärende, anses vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet läggs inte i denna rapport. Anledningen till detta är att ett sådant förfarande i praktiken vid ytterst få tillfällen har visat sig vara en framkomlig väg. Det statsfinansiella läget har tidigare vid flera tillfällen åberopats utgöra hinder för ett införande av någon form av inlösenplikt. Detta framför allt i de två propositioner som regeringen lade angående

införande av en lag om utförelse av vissa äldre kulturföremål under första hälften av 1980-talet.

4.11. Tillståndsmyndigheternas prövning av ansökningar om tillstånd till utförelse

Tillståndsmyndigheternas prövning av ansökningar om tillstånd till utförelse enligt 5 kap. 11 § kulturmiljölagen, dvs. enligt de s.k. undantagsreglerna, upplevs i vissa situationer som problematisk. Det finns också konkreta fall då sökanden av utförelsetillstånd misstänkts eller anses ha tänjt på innebörden i bestämmelserna på ett sätt som inte är förenligt med det skydd av det nationella kulturarvsintresset som lagen syftar till. Konkret rör det sig t.ex. om att en kortvarig utlandsflytt genomförs för att möjliggöra en avyttring på den internationella konst- och antikmarknaden av sådana kulturföremål som har fått eller förutses få avslag på en utförelsansökan. Det har också förekommit att dödsbon skiftats på ett sådant sätt att alla kulturföremål som bedöms ha stor betydelse för det nationella kulturarvet tillfallit en i utlandet bosatt arvinge och då har kunnat föras ut ur landet. Det är också så att en hänvisning till att föremålet förvärvats av en institution i utlandet i en ansökan, eller i ett överklagande av ett fattat beslut, kan anges i mycket svepande ordalag, vilket gör det nödvändigt för tillståndsmyndigheterna att avsätta resurser för att utreda mottagarens verkliga status.

Det är viktigt att i detta sammanhang belysa det faktum att tillståndsmyndigheter upplever tilltagande svårigheter med att tillämpa 11 §. *Riksantikvarieämbetet och tillståndsmyndigheterna avser dock att i första hand arbeta med allmänna råd och förbättrade handlägningsrutinerna för att komma till rätta med dessa problem.*

4.12. Nordiska jämförelser

Mot bakgrund av nuläges- och problembeskrivningen ovan i fråga om de svenska utförelsereglerna och tillämpningen av dessa följer här en kort översikt över motsvarande förhållanden i några av de övriga nordiska länderna.

4.12.1. Bedömningskriterier

Bland nordiska, liksom övriga medlemsstater i EU, finns det en rad exempel på att kriterier för bedömning av kulturföremål finns redovisade i den nationella lagtexten. T.ex. innehåller den finländska *lagen om begränsning av utförelse av kulturföremål* (5.2.1999/115) fem kriterier som ska beaktas vid tillståndsprövning (§ 7). De

finländska kriterierna har i stort sett har samma lydelse som de som föreslogs i kulturavsutredningens betänkande år 1995. Lagen anger att följande ska beaktas när utförelsetillstånd prövas.

- 1) är föremålet sällsynt eller finns det risk för att det blir sällsynt,
- 2) är föremålet särskilt representativt med tanke på det nationella kulturarvet,
- 3) hör föremålet till väsentliga delar ihop med en värdefull kulturmiljö,
- 4) ansluter sig föremålet till en med tanke på den nationella historien viktig person eller händelse, eller
- 5) finns det någon annan särskild anledning till att utförelse av föremålet inte bör tillåtas.

I de norska föreskrifterna på området (*Forskrift om utførelse og innførelse av kulturgenstander*) räknas, på samma vis som i den svenska kulturmiljöförordningen, de kategorier av kulturföremål upp vilka omfattas av lagens skydd. Utöver detta finns inledningsvis en övergripande kategori av föremål som, oavsett ålder, kan komma att räknas som ett kulturföremål om något av följande förhållanden är giltiga:

- föremålet har en speciell betydelse för Norges konst, kultur och historia,
- föremålet har en speciell betydelse för verksamheter och händelser av nationell betydelse, samt
- föremålet kan knytas till framstående och centrala personers liv (2 § kapittel 1)

I ett förarbete till den danska utförelselagstiftningen som infördes vid mitten av 1980-talet ingick förslag på fem kriterier som borde ligga till grund vid bedömningen av ett föremåls kulturvärde. De fem kriterierna var: 1) Nationalhistorisk betydning 2) Lokalhistorisk betydning 3) Æstetisk betydning 4) Sjøaldenhed 5) Dokumentarisk-videnskabelig betydning (Betænkning nr. 1040, s. 88).

4.12.2. Ekonomiska värdegränser

Vare sig den norska eller den finländska lagstiftningen innehåller några ekonomiska värdegränser överhuvudtaget trots att lagstiftningen i båda länderna omfattar en tillståndsplikt för kulturföremål som torde vara mer omfattande än den svenska.

I Danmark anger däremot *Bekendtgørelse af lov om sikring af kulturværdier i Danmark* (lov nr. 332 af 4 juni 1986) två ekonomiska värdegränser. Den ena motsvarar för närvarande 150 000 danska kronor och gäller för alla föremål som är äldre än 50 år och härrör från tiden efter 1660. Den andra gränsen motsvarar 30 000 danska kronor och gäller uteslutande för fotografier.

Den huvudsakliga förklaringen till att lagstiftningarna ser så olika ut i Finland respektive Danmark måste förstås mot bakgrund av att de finländska bestämmelserna ursprungligen tillkommit före landet blev medlem i EU medan de danska tillkommit då Danmarks redan inträtt i unionen. Den senare lagstiftningen är därför att betrakta som bättre anpassad till EUF-fördraget än den förra.

4.12.3. Inlösen av kulturföremål till staten

Såväl den finländska som den danska utförsellagstiftningen innehåller bestämmelser om statligt inköp av föremål som fått avslag vid ansökan om tillstånd till utförsel.

I Finland heter det att: "Om tillståndsmyndigheten har avslagit en ansökan om utförsel och föremålets ägare kräver det, har museiverket eller statens konstmuseum rätt att lösa in föremålet till staten (9 § Inlösningsrätt).

I den danska lagen står att: "Hvis en ansøgning om udførselstilladelse afslås, fremsætter kulturværdiudvalget et tilbud om erhvervelse af genstanden til en pris, der kan opnås ved salg i det frie marked." (§ 11).

I förarbetet till det danska utförselregelverket beskrev man en lagstiftningsmodell som saknar inlösenbestämmelser som en "näppe særlig effektive beskyttelsesforanstaltning" (Betænkning nr. 1040, s. 96). Man skrev också att nyckelidén bakom förslaget att lagen skulle omfatta en bestämmelse om statlig inlösen var att "det skal være attraktivt at medvirke til at værne om Danmarks nationale kulturarv /.../ Det er således nødvendigt med statslige bevillinger som fundament for den foreslåede ordning" (a.a., s. 100). Också Lars M. Banke, tidigare kontorschef vid danska Kulturministeriet, skriver i sin översikt över landets utförsellagstiftning att det "... snarere har været målet at skabe et åbent og gensidig troværdigt samarbejde end at opbygge et stort, nidkæret kontrollerende statsligt apparat" (1996, s. 196).

4.12.4. Nationellt ursprung och tidsfaktorn

I den finländska utförselregleringen har man valt att inledningsvis göra klart att lagen gäller föremål som är framställda i Finland eller utomlands om de under de senaste 100 åren har varit minst 50 år i Finland (§ 2).

I den danska lagstiftningen finns överhuvudtaget ingen hänvisning till ett nationellt ursprung för de kategorier av kulturföremål som omfattas av utförsellagstiftningen.

5. FÖRSLAG TILL MODERNISERING OCH FÖRENKLING AV REGELVERKET FÖR KULTURFÖREMÅL

Mot bakgrund av regeringens uppdrag till Riksantikvarieämbetet att göra en översyn av regelverket om kulturföremål som inbegriper en analys av hur regelverket kan moderniseras och förenklas föreslås en rad förändringar av bestämmelserna, vilka beskrivs nedan.

5.1. Regelförändringar och ny reglering

5.1.1. Föremåls ekonomiska värdegränser

Riksantikvarieämbetets förslag:

De ekonomiska värdegränserna räknas upp för flertalet av föremålskategorierna. För vissa av de föremålskategorier som saknar ekonomisk värdegräns införs en sådan.

Se *bilaga 1* och *2* för en samlad översikt av föreslagna förändringar av de ekonomiska värdegränserna för respektive föremålskategori.

Uppräkning av de ekonomiska värdegränserna

Det för närvarande enda rimliga alternativet för att minska tillståndsplikten är att det sker genom förändrade, dvs. höjda, ekonomiska värdegränser. Också i regeringens proposition *Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål* (prop. 1998/99:114) konstaterades att de ekonomiska värdegränsernas huvudsakliga uppgift är att begränsa antalet ansökningar (s. 52).

Med ledning av förändringen av konsumentprisindex bör de existerande ekonomiska värdegränserna räknas upp till dagens penningvärde. Enligt en sådan jämförelse motsvarar 50 000 kronor i dag cirka 100 000 kronor². Även om de övriga tillämpade gränserna på 20 000 respektive 10 000 kronor är tillkomna senare bör de på motsvarande sätt anses motsvara 40 000 respektive 20 000 kronor i dag.

De ekonomiska värdegränserna kan, efter den föreslagna uppräknings, tillåtas vara ojusterade i förhållande till utvecklingen av konsumerprisindex under åtminstone en 5-

² Edvinsson, Rodney och Söderberg, Johan, 2011, A Consumer Price Index for Sweden 1290-2008, Review of Income and Wealth, vol. 57 (2), s. 270-292.

årsperiod. Om det därefter återkommande bör ske justeringar kan övervägas och bör utredas vidare.

Införande av nya ekonomiska värdegränser

För ett antal av de kategorier som enligt gällande regelverk saknar ekonomisk värdegräns bör en sådan införas. Detta utgör i första hand en förenkling eftersom tillståndsplikten då omfattar färre föremål och är också en konsekvens av att de i dag separata kategorierna för svenska respektive utländska föremål föreslås ersättas, där så är möjligt, av en ursprungsneutralitet (se avsnitt 5.1.3).

För de föremålskategorier som i dag saknar en ekonomisk värdegräns bör nivån i flertalet fall ligga på 20 000 kronor eller i vissa fall på 40 000 kronor. En sådan kategori, som särskilt kan nämnas, är den omfattande gruppen av minst 75 år gamla möbler som är framställda i Sverige.

En värdegräns på 20 000 kronor bör införas för följande kategorier:

- *Mekaniska ur* som är framställda i Sverige (nuvarande *Svenska golvur, väggur och bordsur*)
- *Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen* som är framställda i Sverige
- *Musikinstrument* som är framställda i Sverige
- *Träföremål* (nuvarande *Svenska dryckeskärl, seldon och textilredskap, som är av trä och har målad eller skuren dekor*)
- *Textil* (nuvarande *Svenska folkdräkter och broderad eller mönstervävd folklig textil och bonadsmåleri*)

En värdegräns på 40 000 kronor bör införas för följande kategorier:

- *Möbler och speglar* som är framställda i Sverige (nuvarande *Svenska möbler, speglar och skrin*)

Borttagande av den ekonomiska värdegränsen på 2 000 kronor

Den nuvarande ekonomiska värdegränsen på 2 000 kronor bör helt utgå och ersättas av en ekonomisk värdegräns på 20 000 eller 40 000 kronor. Detta gäller för de nuvarande föremålskategorierna:

- *Svenska icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper samt handritade kartor och ritningar* (efter föreslagen förändring *icke tryckt material*)
- *Arkiv bestående av svenska icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper samt handritade kartor och ritningar* (efter föreslagen förändring *Arkiv av icke tryckt material*)

- *Svenska tekniska modeller och prototyper samt vetenskapliga instrument* (efter föreslagen förändring *Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper*)
- *Svenska samiska kulturföremål* (efter föreslagen förändring *Samiska föremål*)

Konsekvenser

Det är viktigt att ta i beaktande att den föreslagna uppräknings av de ekonomiska värdegränserna i praktiken inte kommer att innebära att 1985 års läge i fråga om tillståndspliktens omfattning återställs. Prisutvecklingen på konst och antikviteter har generellt sett inte följt konsumentprisindex utan har varit svagare under de senaste 30 åren. I vissa fall har prisutvecklingen för kulturföremål till och med varit negativ. Det finns därför inga skäl att överväga ytterligare höjningar av de ekonomiska värdegränserna i nuläget.

Förslaget medför att det uppstår en situation där likhetstecken, i större utsträckning än vad som är fallet i dag, sätts mellan ett föremåls betydelse för det nationella kulturarvet och ett, beroende av föremålstyp varierande, men dock förhållandevis högt ekonomiskt värde.

Det går att ifrågasätta legitimiteten i att låta ett föremåls ekonomiska värde, vid sidan av ålder, utgöra en grundläggande urvalsparameter. Konst- och antikhandeln har t.ex. pekat på att vissa kategorier av föremål omväxlande omfattas av respektive befinna sig utanför lagens tillämpningsområde beroende på trender och prisfluktuationer i handeln eller på forskningsläget i fråga om t.ex. konstnärer eller konsthantverkare. De ekonomiska värdegränsernas baksida är en realitet som tillståndsmyndigheterna har att förhålla sig till, synliggöra och hantera på bästa sätt. Samtidigt finns det även andra mer ovetenskapliga omständigheter som avgör hur effektivt utförsellagstiftningen kan användas för att motverka utförsel av kulturföremål som anses vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet. En sådan faktor är att tillämpningen av lagstiftningen helt och hållet styrs av vilka objekt som av en eller annan orsak blir aktuella för utförsel.

Förslaget medför även att antalet tillfällen blir fler där olika aktörer måste ta ställning till ett föremåls ekonomiska värde. Det gäller för så väl tillståndsmyndigheterna som ägare, köpare, transportörer m.fl. av föremål som ska eller planeras föras ut ur landet.

I prop. 1981/82:82 *med förslag till lag om utförsel av vissa äldre kulturföremål* angavs att med ekonomiskt värde avsågs det aktuella saluvärdet eller, om ett sådant inte fanns, ett värde som definierades som det pris föremålet kunde antas betinga vid en

med tillbörlig omsorg skedd försäljning enligt 23 § *lagen* (1941:416) *om arvsskatt och gåvoskatt*.

Trots ovanstående förtydligande finns inga, vare sig nationellt eller på EU-nivå, mer detaljerade och handfasta riktlinjer för hur ett föremåls ekonomiska värde ska fastställas för att bedöma om tillståndsplikt gäller eller inte. Har föremålet nyligen sålts på en större auktion är avgörandet sannolikt enklare, men om så inte är fallet uppstår frågor som om det är det värde föremålet skulle kunna betinga på den nationella eller alternativt den internationella marknaden som ska vara avgörande eller om det i vissa fall bör vara ett fastställt försäkringsvärde som åberopas (se även Bydler, 2015, s. 48).

Ifråga om denna problematik får alla berörda parter för närvarande förhålla sig till att en fullständig stringens saknas. Det har dock sedan ett par år tillbaka tagits initiativ inom EU-kommissionens expertgrupp för export av kulturföremål att ta fram gemensamma riktlinjer eftersom nämnda EU-förordning innehåller ekonomiska värdegränser och frågan därmed berör samtliga medlemsstater.

5.1.2. Föremåls åldersgränser

Riksantikvarieämbetets förslag:

För föremålskategorierna *Möbler och speglar* samt *Ljuskronor, lyktor och armaturer* (nuvarande *Ljuskronor*) sänks åldersgränsen till 75 år.

För föremålskategorierna *Icke tryckt material*, *Arkiv av icke tryckt material* samt *Samiska föremål* höjs åldersgränsen till 75 år.

Se *bilaga 1* och *2* för en samlad översikt av föreslagna förändringar av åldersgränserna för respektive föremålskategori.

Det finns behov av att ersätta nuvarande åldersgränser i kulturmiljöförordningen med en i vissa fall 75-årsgräns.

Sänkt åldersgräns

Utvecklingen under de senaste decennierna har visat att det finns ett ökat intresse för och ökad värdesättning av mer sentida föremål av detta slag inom såväl kulturavsnittet som konst- och antikvitetshandeln som hos allmänheten.

Det finns därför behov av en sänkt åldersgräns för de två kategorier som omfattar *Möbler och speglar* respektive *Ljuskronor, lyktor och armaturer* (nuvarande *Ljuskronor*).

En sådan justering leder i och för sig till en utökad tillståndsplikt, men i kombination med höjda ekonomiska värdegränser torde omfattningen av tillståndsplikten i sin helhet ändå bli oförändrad, eller minskad, för de aktuella kategorierna av föremål. I nuläget är det en fullt tillräcklig åtgärd att sänka åldersgränsen för dessa två kategorier av föremål.

Möbler och speglar (nuvarande Möbler, speglar och skrin)

Årtalet 1860 som idag gäller för svensktillverkade möbler, speglar och skrin bör ersättas av en 75-årsgräns. Samtidigt bör en värdegräns på 40 000 kronor införas för möbler och speglar som är framställda i Sverige.

Den ekonomiska värdegränsen för möbler och speglar som är framställda utomlands föreslås räknas upp till 100 000 kronor. Det är i första hand den varierande prisbilden som föranleder förslag att kategorin omfattas av två olika ekonomiska värdegränser.

Mot bakgrund av att värdegränserna blir relativt höga bör skrinen lyftas ut från denna kategori. Skrin får i stället förutsättas ingå i de två föreslagna materialkategorierna *Träföremål* respektive *Föremål av keramik, glas, sten, ben, horn, metall eller bärnsten*.

Ljuskronor, lyktor och armaturer (nuvarande Ljuskronor)

Den föreslagna sänkta åldersgränsen för föremålskategorin motiverar att tillståndsplikten också vidgas till att omfatta en vidare grupp av belysningsföremål, vilket innebär att även lyktor och armaturer bör vara tillståndspliktiga.

Föremålskategorins rubrik bör vara *Ljuskronor, lyktor och armaturer*.

Den ekonomiska värdegränsen bör vara 100 000 kronor.

Höjd åldersgräns

För att det i kulturmiljöförordningen även fortsatt bara ska finnas två olika åldersgränser som anger att en viss ålder ska vara uppnådd för att föremålet ska omfattas av tillståndsplikt bör de kategorier av föremål som i dag har en 50-årsgräns i framtiden i stället omfattas av ett ålderskrav på 75 år.

Detta gäller följande tre kategorier:

- *Icke tryckt material*
- *Arkiv av icke tryckt material*
- *Samiska föremål*
- *Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper*

Höjning av åldersgränsen bedöms inte medföra några negativa konsekvenser för tillståndsprövningen av föremål inom dessa kategorier.

Den nuvarande 50-årsgränsen bör därmed utgå.

5.1.3. Föremålens ursprung

Riksantikvarieämbetets förslag:

Åtskillnaden mellan svenska respektive utländska föremål tas bort för flertalet av föremålskategorierna. Därför upphävs 5 kap. 2 § kulturmiljölagen.

En övergripande bestämmelse om att kulturmiljölagens utförelse regler endast är tillämpliga på föremål som varit minst 75 år i Sverige införs i 5 kap. 1 § kulturmiljölagen.

I ett fåtal fall bibehålls en åtskillnad mellan föremål som är framställda i Sverige respektive utomlands. Därför görs ett tillägg i 23 § kulturmiljöförordningen som klargör att de gränser som Sverige hade den 1 juli 1986 är avgörande vid bestämmandet enligt förordningen om ett föremål skall anses vara framställt i Sverige.

Den för vissa föremålskategorier kvarvarande begränsningen av tillståndsplikten till enbart allmogeföremål, dvs. *Folkdräkter och broderad eller mönstervävd folklig textil och bonadsmåleri* samt *Svenska dryckeskärl, seldon och textilredskap som är av trä och har målad eller skuren dekor* upphör.

Se *bilaga 1* för en samlad översikt av föreslagna förändringar i fråga om ursprung för respektive föremålskategori.

Utförelsebestämmelserna bör moderniseras genom att åtskillnaden mellan s.k. svenska respektive utländska föremål i separata kategorier i så stor utsträckning som möjligt tas bort och flertalet föremålskategorier bli ursprungsneutrala. Där det i dag finns en på flera tillståndsmyndigheter åtskild handläggning av utförelseansökningar som rör föremål framställda i Sverige respektive utomlands bibehålls denna fördelning av ärendena däremot.

Det innebär också en modernisering av reglerna om den inskränkning till allmogeföremål som idag gäller för textil och träföremål samtidigt upphör. Båda kategorierna bör vara ursprungsneutrala i fråga om såväl ursprungsland som ursprungsmiljö.

Upphävande av 5 kap. 2 §

För att den nuvarande åtskillnaden mellan svenska och utländska föremål ska försvinna bör 5 kap. 2 § kulturmiljölagen upphävas. Som en följd av detta förslag upphör förstås hela definitionen av "svenska kulturföremål", dvs. även delbestämning om att föremål framställda i ett annat land av en svensk är att betrakta som svenska kulturföremål.

Ny lydelse i 5 kap. 1 § samt 23 § kulturmiljöförordningen

Följdenligt bör även formuleringen i 5 kap. 1 § kulturmiljölagen ändras genom att orden "äldre", "svenska" och "utländska" stryks. Den bör samtidigt kompletteras med en övergripande bestämmelse om att kulturmiljölagens utförelse regler endast är tillämpliga på föremål som varit minst 75 år i Sverige. På så sätt kan också uppräknningen av de tillståndspliktiga föremålskategorierna i flertalet fall göras ursprungsneutrala.

"Äldre svenska och utländska kulturföremål som kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet" bör därmed ersättas med "Kulturföremål som har funnits i Sverige i minst 75 år och kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet, får inte föras ut ur landet utan särskilt tillstånd".

På samma sätt bör 23 § första stycket kulturmiljöförordningen få följande lydelse "Den som vill föra ut ett kulturföremål ur landet ska enligt 5 kap. kulturmiljölagen ha tillstånd till utförelsen /.../" och 23 § första stycket 1 "föremålet är ett kulturföremål inom de kategorier som anges i bilaga 1 till rådets förordning (EG) nr 116/2009 /.../".

Bakgrund till förslaget

Det är i det närmaste nödvändigt att ha en bestämmelse av "medborgarskaps"-karaktär för kulturföremål, i det här fallet att föremålet ska ha funnits i Sverige i minst 75 år. I annat fall riskerar Sverige att hamna i en situation där attraktiva föremål, som tas in i landet enbart för försäljning, riskerar att omfattas av tillståndsplikt om de sedan ska återexporteras, vilket kan uppfattas som ett hinder och en risk för säljaren som därför väljer att istället sälja föremålet på en annan marknad.

Justeringar av vissa föremålskategorier till följd av förslaget

Ett antal kategorier, samt delkategorier, som idag enbart omfattat svenska föremål bör bli ursprungsneutrala, nämligen:

- Svenska inkunabler
- Svenska handskrifter på pergament eller papper

- Svenska icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper samt handritade kartor och ritningar
- Tekniska modeller och prototyper samt vetenskapliga instrument
- Svenska föremål av keramik, glas, porfyr, guld, silver eller brons/Utländska föremål av keramik, glas, elfenben, guld, silver eller brons
- Svenska dryckeskärl, seldon och textilredskap

Nedan beskrivs detaljerna i föreslagna förändringar för respektive föremålskategori.

Svenska inkunabler

Enstaka inkunabler som är framställda utomlands bör vara tillståndspliktiga till skillnad mot dagens tillståndsplikt som bara omfattar utländska inkunabler i det fall de utgör samlingar.

Föremålskategoriens rubrik bör vara *Inkunabler*.

Svenska handskrifter på pergament eller papper

Handskrifter på pergament eller papper framställda utomlands före år 1650 bör vara tillståndspliktiga oavsett värde om de funnits i Sverige i minst 75 år.

Föremålskategoriens rubrik bör vara *Icke tryckt material*.

Svenska icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper samt handritade kartor och ritningar

Enstaka eller samlingar av icke tryckt material som är framställda utomlands bör vara tillståndspliktigt om det funnits i Sverige i minst 75 år.

Föremålskategoriens rubrik bör vara *Icke tryckt material*.

Ekonomisk värdegräns för den ursprungsneutrala föremålskategori föreslås bli 20 000 kronor i fråga om enstaka föremål och 100 000 kronor i fråga om övriga samlingar av föremål.

Åldersgränsen bör ändras till 75 år.

Arkiv av svenskt icke tryckt material

Arkiv omfattande icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper, handritade kartor och ritningar som är framställda utomlands bör vara tillståndspliktiga om de funnits i Sverige i minst 75 år.

Föremålskategorins rubrik bör vara *Arkiv av icke tryckt material*.

Ekonomisk värdegräns för den ursprungsneutrala föremålskategorin föreslås bli 40 000 kronor.

Åldergränsen bör ändras till 75 år.

Tekniska modeller och prototyper samt vetenskapliga instrument

Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper som är framställda utomlands bör vara tillståndspliktiga om de funnits i Sverige i minst 75 år.

Ekonomisk värdegräns för den ursprungsneutrala föremålskategorin föreslås bli 20 000 kronor.

Föremålskategorins rubrik bör vara *Vetenskapliga instrument samt tekniska modeller och prototyper*. Förslaget innebär en omkastning av ordföljden i kategorins nuvarande rubrik.

Svenska respektive utländska föremål av keramik, glas, porfyr/elfenben, guld, silver eller brons

Föremålskategorin bör vara ursprungsneutral. Dessutom bör ytterligare förändringar göras för att bredda omfattningen av de uppräknade typerna av material, nämligen:

- Alla föremål av metall bör omfattas, dvs. inte bara föremål av guld, silver och brons.
- Alla föremål av sten bör omfattas, dvs. inte bara föremål av porfyr.
- Alla föremål av ben bör omfattas, dvs. inte bara föremål av elfenben.
- Föremål av bärnsten och horn bör läggas till och därmed omfattas av tillståndsplikt.

Avslutningsvis bör följande två bestämmelser ingå i definitionen av kategorin:

- En bestämmelse som klargör att smycken är undantagna bör läggas till. Smycken har i praktiken varit undantagna från tillståndsplikt sedan 1980-talet utan att detta tydliggjorts i kulturmiljöförordningen. Anledningen till undantaget är att smycken utgör personliga prydnadsföremål (se prop. 1981/82:82).
- Kategorin bör endast omfatta hantverksmässigt tillverkade föremål samt hantverksmässigt gjutna föremål av metall. I annat fall kommer tillståndsplikt

nu och i framtiden också att gälla för industriellt tillverkade och i vissa fall massproducerade föremål som traktorer, tryckpressar, ångmaskiner etc.

Föremålskategoriens rubrik bör vara *Föremål av keramik, glas, sten, ben, horn, metall eller bärnsten*.

Den ekonomiska värdegränsen för den ursprungsneutrala föremålskategori föreslås vara 40 000 kronor. Detta trots att den idag ligger på 50 000 kronor. En uppräknig av värdegränsen till 100 000 bedöms vara alldeles för radikal i förhållande till den mycket blygsamma prisutveckling som skett för föremål som faller inom den här kategorin.

Folkdräkter och broderad eller mönstervävd folklig textil och bonadsmåleri

Denna föremålsgrupp bör göras om till en bredare kategori av hantverksmässigt tillverkad textil, vilket innebär följande:

- Bestämningen "folklig" tas bort.
- Den nuvarande fristående kategorin "tapeter" lyfts in i denna kategori med tillägget att tapeterna ska vara vävda. Detta för att undvika missförstånd då det också finns tapeter framställda av andra material som t.ex. läder samt papper.
- Andra typer av hantverksmässigt tillverkad textil som bör ingå i kategorin är mattor och ryor.

Därtill bör följande bestämning ingå i definitionen:

- Folkdräkter bör vara undantagna från tillståndsplikt i analogi med smycken, eftersom de är att betrakta som personliga tillhörigheter (jmf Norges *Forskrift om utførsel og innførsel av kulturgjenstander* § 2, punkt I).

Föremålskategoriens rubrik bör vara *Textil*.

En ekonomisk värdegräns bör införas för den nya ursprungsneutrala textilkategori. Den bör fastställas till 20 000 kronor för textil som är framställd i Sverige och 100 000 kronor för textil som är framställd utomlands. Det är i första hand den varierande prisbilden som föranleder förslaget att kategorin omfattas av två olika ekonomiska värdegränser.

Svenska dryckeskärl, seldon och textilredskap (som är av trä och har målad eller skuren dekor)

Denna föremålsgrupp bör omvandlas till en bredare kategori av hantverksmässigt bearbetade träföremål, vilket innebär att dess nuvarande tydliga, och idag obsoleta, fokusering på allmogeföremål försvinner.

Föremålskategoriens rubrik bör vara *Träföremål*.

Den ekonomiska värdegränsen för den ursprungsneutrala föremålskategori bör vara 20 000 kronor.

Fortsatt åtskillnad för vissa kategorier

En åtskillnad mellan inhemskt respektive i utlandet tillverkade föremål bör kvarstå för vissa grupper av föremål. Argumenten för en bibehållen uppdelning är i huvudsak två:

- För vissa av de föremålskategorier som i dag endast omfattar svenska föremål innebär en addering av motsvarande utomlands tillverkade föremål en så pass omfattande utvidgning av tillståndsplikten att den inte kan anses motiverad med hänvisning till några kulturhistoriska eller andra kulturella motiv.
- För andra kategorier är det ett känt faktum att det ekonomiska värdet skiljer sig avsevärt mellan föremål som är tillverkade i Sverige respektive utomlands i så måtto att de inhemska föremålen generellt värderas lägre. I sådana fall bör fortsatt differentierade värdegränser gälla (se vidare nedan).

Träsnitt och kopparstick (Originalgrafik)

Kategori bör även fortsättningsvis endast omfatta föremål som är framställda i Sverige med hänvisning till att tillståndsplikten i annat fall skulle utökas i en sådan omfattning att det inte kan anses motiverat av kulturhistoriska eller andra kulturella skäl.

Föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil (som härrör från tiden före 1650)

Kategori bör även fortsättningsvis endast omfatta föremål som är framställda i Sverige med hänvisning till att tillståndsplikten i annat fall skulle utökas i en sådan omfattning att det inte kan anses motiverat av kulturhistoriska eller andra kulturella skäl.

Svenska böcker (tryckta före år 1600)

Kategorin bör även fortsättningsvis endast omfatta böcker som är tryckta i Sverige. Böcker som är tryckta utomlands faller inom den andra bokkategorin som omfattar alla böcker som är 100 år gamla och som har ett värde över 20 000 kronor.

Årtalet 1600 bör ändras till 1650 så att detta årtal blir gemensamt för samtliga tre kategorier som omfattar föremål som härrör från tiden fram till 1600-talet.

Avsaknaden av ekonomisk värdegräns bör behållas.

Musikinstrument

En ekonomisk värdegräns på 20 000 kronor bör införas för musikinstrument som är framställda i Sverige. Samtidigt bör den ekonomiska värdegränsen för musikinstrument som är framställda utomlands räknas upp till 100 000 kronor. Det är i första hand den varierande prisbilden som föranleder förslaget att kategorin bör omfattas av två olika ekonomiska värdegränser.

Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen

En ekonomisk värdegräns på 20 000 kronor bör införas för vapen som är framställda i Sverige. Samtidigt bör den ekonomiska värdegränsen för vapen som är framställda utomlands räknas upp till 100 000 kronor. Det är i första hand den varierande prisbilden som föranleder förslaget att kategorin omfattas av två olika ekonomiska värdegränser.

Golvur, väggur, bordsur

Kategorin bör få en mer övergripande omfattning så att alla mekaniska ur, med undantag för armbandsur, ingår i kategorin. Att armbandsur bör vara undantagna överensstämmer med att vad som gäller för smycken, dvs. hänvisning till att det rör sig om personliga prydnadsföremål.

En ekonomisk värdegräns bör införas för ur som är framställda i Sverige. Den bör fastställas till 20 000 kronor. Samtidigt bör den ekonomiska värdegränsen för ur som är framställda utomlands räknas upp till 100 000 kronor. Det är i första hand den varierande prisbilden som föranleder förslag att kategorin bör omfattas av två olika ekonomiska värdegränser.

Föremålskategorins rubrik bör vara *Mekaniska ur*.

Tillägg i 23 § kulturmiljöförordningen

Till följd av att det i ett fåtal fall även fortsättningsvis finns skäl att göra skillnad på föremål som är framställda i Sverige respektive utomlands bör ett tillägg införas i 23 § kulturmiljöförordningen med lydelsen: "De gränser som Sverige hade den 1 juli 1986 är avgörande vid bestämmandet enligt förordningen om ett föremål skall anses vara framställt i Sverige."

5.1.4. Bedömningskriterier tydliggör utförelsereglernas syfte och motiv

Riksantikvarieämbetets förslag:

Kriterier för bedömningen av ett kulturföremåls betydelse för det nationella kulturarvet införas i 5 kap. kulturmiljölagen. Kriterierna innebär att det vid bedömningen ska beaktas om föremålet:

- 1. har särskild betydelse för forskning och förmedling av kunskap,*
  - 2. är särskilt kännetecknande för sin tid och sitt kulturhistoriska sammanhang, eller*
  - 3. har eller har haft särskild betydelse som förebild eller symbol, som del i en kulturhistorisk samling eller på grund av dess samhörighet med kulturhistoriskt viktig miljö, händelse eller person.*
- I bedömningen ska hänsyn även tas till om föremålet är unikt, sällsynt, har högt socialt värde eller högt estetiskt värde genom dess konstnärliga och materielmässiga utförande och egenskaper.*

Utförelseregleringen bör göras mer transparent för såväl den som ansöker om utförelsetillstånd som de rättsliga instanser som har att pröva överklaganden av tillståndsmyndigheternas beslut.

Detta bör ske genom att ett antal hållbara och tillräckligt breda bedömningskriterier vid tillståndsprövning kommuniceras i 5 kap. kulturmiljölagen. Syftet med att fastställa bedömningskriterier är att tydliggöra på vilka grunder som kulturföremål kan anses ha stor betydelse för det nationella kulturarvet.

Kriterier för bedömning av ett kulturföremåls betydelse

Följande kriterier för bedömning av föremålets betydelse för Sveriges historia och det nationella kulturarvet föreslås:

Ett (eller en grupp av) föremål kan anses ha stor betydelse för det nationella kulturarvet (genom sitt kulturhistoriska värde) om föremålet

- 1. har särskild betydelse för forskning och förmedling av kunskap,*

2. är särskilt kännetecknande för sin tid och sitt kulturhistoriska sammanhang, eller
3. har eller har haft särskild betydelse som förebild eller symbol, som del i en kulturhistorisk samling eller på grund av dess samhörighet med kulturhistoriskt viktig miljö, händelse eller person.

I bedömningen ska hänsyn även tas till om föremålet är unikt, sällsynt, har högt socialt värde eller högt estetiskt värde genom dess konstnärliga och materiellmässiga utförande och egenskaper.

De tre bedömningskriterierna ska betraktas som jämbördiga sinsemellan och det räcker i princip med att ett av dessa kriterier kan hävdas för att motivera ett avslag på en utförelansökan. I normalfallet torde det dock vara så att tillståndsmyndigheterna stöder ett avslag på en utförelansökan på ett par av kriterierna. Något eller några av de tre kriterierna kommer sannolikt ofta också att åberopas i kombination med något eller några av de övriga kriterier som ska tas hänsyn till.

Riksantikvarieämbetet avser att, i samarbete med övriga tillståndsmyndigheter och i annat sammanhang, precisera innehållet i de olika kriterierna för att på så sätt minimera risken för mångtydighet. Att ett föremål är unikt eller sällsynt t.ex. att det kan ha såväl udda eller avvikande egenskaper som att det är sällsynt förekommande.

Tidigare förslag

1995 definierade kulturarvsutredningen i sitt delbetänkande *Kulturegendomar och kulturföremål* (SOU 1995:128) fyra vägledande kriterier för att, i samband med tillståndsprövning, avgöra om ett kulturföremål är av så stor betydelse för det nationella kulturarvet att det bör behållas inom landet. Kriterierna var:

1. *Föremålet är sällsynt eller särskilt representativt för landets kulturhistoria, varvid hänsyn skall tas till förekomsten av motsvarande föremål i allmänt tillgängliga samlingar.*
2. *Föremålet har ett värdefullt samband med en kulturmiljö av stor betydelse och lämpligen kan återställas dit.*
3. *Föremålet är knutet till en betydelsefull person eller händelse i svensk historia.*
4. *Föremålet bör av annan synnerlig anledning bevaras i landet (s. 251f).*

Utredningen menade att dessa kriterier borde sanktioneras genom att de skrevs in i lagtexten. "Det är rimligt att inte endast huvudsyftet att skydda det nationella kulturarvet framgår av lagtexten, utan att denna dessutom upplyser om vilka

egenskaper hos kulturföremålen som skall föreligga för att tillstånd skall vägras” (SOU 1995:128, s. 252). När regeringen följde upp detta betänkande med prop. *Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål* (prop. 1998/99:114) avvisades de förslagna preciseringarna med motiveringen att de innebar en inskränkning av möjligheten att neka tillstånd (s. 46).

Utgångspunkter för förslaget

Förslaget till bedömningskriterier bygger i huvudsak på Riksantikvarieämbetets modell för kulturhistorisk värdering som presenteras i plattformen *Kulturhistorisk värdering och urval*, vilken färdigställdes under 2015 (<http://www.raa.se/kulturarvet/vardering-och-urval/>). I denna plattform görs åtskillnad mellan ett mer avgränsat kulturhistoriskt värde hos en företeelse av något slag och ett bredare kulturvärde som består i en sammanvägning av flera sakområden.

När det gäller värdering av kulturföremål, inom ramen för utförelselagstiftningen, är det Riksantikvarieämbetets uppfattning att det är nödvändigt att ta utgångspunkt i ett bredare kulturellt perspektiv. Vid bedömningen av kulturföremål, i den kontext som tillståndsprövning enligt 5 kap. kulturmiljölagen utgör, är det därför mest relevant att inte bara göra en noggrann kulturhistorisk värdering utan även väga in andra aspekter. Det är t.ex. väsentligt att ta hänsyn till estetiska aspekter. Det kan också vara fruktbart att resonera utifrån sociala perspektiv eftersom kulturföremål av stor betydelse för det nationella kulturarvet i många fall bedöms ha betydande symbolvärden (särskilt tydligt ifråga om t.ex. Livrustkammarens föremålsbestånd). Därtill finns ytterligare två aspekter av central betydelse vid bedömningen av utförelsetillstånd ska nekas ett kulturföremål. Den ena rör sällsynthet och den andra föremålets betydelse för vetenskapen och lärandet. Bedömningen av om föremålet är sällsynt eller unikt i Sverige är t.ex. helt avgörande för de ställningstaganden som görs av Kungliga Biblioteket.

I förslaget har också vägts in de brittiska s.k. Waverley-kriterierna som fastställdes redan 1952 av en då verksam kommission. De utgör de grundläggande utgångspunkterna för att bedöma betydelsen av det kulturella värdet hos konstverk och andra kulturföremål i Storbritannien. Kriterierna har fått ett stort genomslag internationellt och är fortsatt högst aktuella och tillämpade. De tre kriterierna är formulerade på följande sätt:

- Waverley 1: *Is it so closely connected with our history and national life that its departure would be a misfortune?*
- Waverley 2: *Is it of outstanding aesthetic importance?*

- Waverley 3: *Is it of outstanding significance for the study of some particular branch of art, learning or history?*

Vid utarbetandet av de föreslagna bedömningskriterierna har avslutningsvis också beaktats de sex kriterier som Lyndell V. Prott, expert på internationell rätt inom UNESCO, ställt upp i sin kommentar till Unidroitkonventionen 1997. Kriterierna, enligt följande, utgör ett förslag till system för att klassificera kulturföremål av nationell betydelse:

- *The close association of the item with the history or life of the country;*
- *The aesthetic qualities of the item;*
- *The value of the item in the study of the arts or sciences;*
- *The rarity of the item;*
- *The spiritual or emotional association of item with the people of the country or any group or section thereof;*
- *The archaeological significance of the item.*

5.1.5. Nya kategorier av föremål

Riksantikvarieämbetets förslag:

Fotografier och filmer samt *Leksaker och spel* omfattas av tillståndsplikt och förs in som nya föremålskategorier.

Kyrkliga inventarier utgör en egen föremålskategori.

Se *bilaga 1* för en samlad översikt av föreslagna förändringar i fråga om ny kategorier av föremål.

Införande av två nya föremålskategorier

I enlighet med EU-förordningen om export av kulturföremål bör två föremålskategorier som idag inte omfattas av tillståndsplikt införas i kulturmiljöförordningen, dvs.:

- *Fotografier och filmer*
- *Leksaker och spel*

Förslaget innebär en modernisering av lagstiftningen och det finns inga kulturhistoriska eller andra skäl till varför de här föremålsgrupperna inte ska omfattas av tillståndsplikt.

Inom kategorin *Fotografier och filmer* bör ingå enstaka eller samlingar av fotografier, föremål som hör samman med de tidiga fotografiska teknikerna, filmer och negativ av dessa. Med tidiga fotoprocesser avses t.ex. daguerrotypi, calotypi och ambrotypi.

Den ekonomiska värdegränsen för fotografier och filmer bör vara 20 000 kronor.

Den ekonomiska värdegränsen för *Leksaker och spel* bör vara 40 000 kronor.

Av de tillståndsmyndigheter som finns i dag framstår Kungl. biblioteket som mest lämplig att pröva frågor om föremål inom delkategorin filmer.

Stiftelsen Nordiska museet föreslås vara tillståndsmyndighet för övriga föremål inom kategorin *Fotografier och filmer* samt föremålskategorin *Leksaker och spel* i sin helhet.

Bakgrund till förslaget

Det skulle innebära en modernisering av utförelsereglerna om tillståndsplikten i framtiden också omfattar fotografier och filmer, vilket är fallet i t.ex. såväl Norge som Finland och Danmark.

Också i Sverige har överväganden kring dessa föremålsgrupper aktualiserats i flera äldre utredningar, men någon tillståndsplikt har hittills inte blivit införd. I Kulturrådets rapport (1979:5) tog myndigheten ställning för att filmupptagningar inte behövde omfattas av tillståndsplikt i annat fall än då de ingick som delar i ett arkiv (1980, s. 74). Däremot föreslog man att fotografiska bilder och negativ skulle omfattas av utförelselagstiftningen. Kulturrådet hänvisade till ett växande internationellt intresse för fotografier som samlarobjekt i kombination med en bristande inventering och dokumentation av det äldre svenska fotografiet (a.a., s. 80).

I *prop. 1981/82:82 med förslag till lag om utförelse av vissa äldre kulturföremål* konstaterades dock att regeringen inte blivit övertygad om nödvändigheten att skydda dessa, som man ansåg, vittomfattande grupper av föremål. I den påföljande propositionen (*prop. 1984/85:179*) konstaterade den då sittande regeringen samma sak.

I kulturarvsutredningens delbetänkande kring kulturföremål 1995 framhölls dels att EU-förordningen upptar fotografier, film och negativ av dessa som är äldre än 50 år och inte tillhör upphovsmannen, dels att föremål ur denna kategori ditintills inte omfattats av den svenska tillståndsplikten. Utredningen föreslog dock inte någon förändring (SOU 1995:128).

Det finns två grundläggande argument för att inrätta en särskild kategori för leksaker och spel. I många fall kan detta slags föremål förvisso antas ingå i någon av de kategorier som omfattar material som trä, keramik, metall osv. Det är dock vanligt att leksaker och spel är sammansatta av flera typer av material och i de fall det då är fråga om materialtyper där ett eller flera av material inte är tillståndspliktiga är risken stor att det uppstår oklarhet kring om tillståndsplikt gäller eller inte. Det har också, från tillståndsmyndigheternas sida, konstaterats att leksaker och spel i vissa fall inte alls fångas upp inom "materialkategorierna" då de i sin helhet består av material som inte är tillståndspliktiga. Av dessa skäl bör en generell tillståndsplikt gälla för minst 100 år gamla leksaker och spel som har ett värde över 40 000 kronor.

Konsekvenser

Det behöver göras en översyn av hur den sakkunskap som tillståndsprövningen förutsätter ska säkras för de nya kategorierna av föremål om denna förändring genomförs.

Införande av en särskild kategori för kyrkliga inventarier

Den bristande överensstämmelse mellan 4 och 5 kap. kulturmiljölagen som råder i dag bör leda till en justering i kulturmiljöförordningen. Tillståndsplikt saknas i nuvarande regelverk för en mängd av sådana föremål som utgör kyrkliga inventarier, dvs. framförallt för utomlands tillverkade medeltida träföremål. Kyrkliga inventarier bör därför utgöra en egen föremålskategori. Den främsta anledningen till att detta bör justeras är att Sverige annars inte har möjlighet att vid behov tillämpa EU:s återlämnandedirektiv fullt ut då stulna kyrkliga inventarier eventuellt förts ut ur landet.

Riksantikvarieämbetet bör vara tillståndsmyndighet för föremålskategorin *Kyrkliga inventarier*.

Bakgrund till förslaget

I det förslag till lag om förbud mot utförsel av kulturföremål som Kulturrådet presenterade 1979 räknades kyrkliga inventarier upp som en egen specifik kategori. I regeringens proposition *med förslag till lag om utförsel av vissa äldre kulturföremål* (prop. 1981/82:82) ansågs att en sådan kategori lagtekniskt inte behövdes med hänvisning till att kyrkliga inventarier väl täcktes in av redan föreslagna kategorier.

Den nuvarande föremålskategorin *Svenska föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil* som är framställda före år 1650, oavsett värde är den kategori som ansetts omfatta majoriteten av kyrkliga inventarier. Faktum är dock att en mycket stor andel av de medeltida träföremålen i svenska kyrkor vare sig är framställda i Sverige eller av en svensk i ett annat land. Flertalet sådana föremål har är framställda utomlands och

upphovsmannen är vanligen annan än svensk även om de i samband med framställningen ofta varit beställda direkt av en församling i Sverige. Däremot är det givetvis så att vissa av dessa träföremål faller in under kategorin utländska originalskulpturer som har funnits i Sverige i minst 100 år och har ett värde över 50 000 kronor.

5.1.6. Utgående kategorier av föremål

Riksantikvarieämbetets förslag:

Föremålskategorierna *Signerade fajanser*, *Kakelugnar* och *Tapeter* utgår som egna föremålskategorier.

Tre av de föremålskategorier som idag räknas upp i kulturmiljöförordningen bör utgå, nämligen *Tapeter*, *Signerade fajanser* samt *Kakelugnar*.

Signerade fajanser samt kakelugnar

Dessa båda föremålsgrupper bör utgå som självständiga kategorier.

Huruvida fajanserna är signerade eller ej uppfattas i dag inte som avgörande för det kulturhistoriska och kulturella värdet hos den här typen av föremål. Om denna bestämning tas bort faller motivet för att fajanserna ska utgöra en egen kategori eftersom de då i stället ingår i den föreslagna kategorin *Föremål av keramik, glas, sten, ben, metall eller bärnsten*.

I Kulturarvsutredningens delbetänkande från 1995 anfördes att tillståndsplikten för kakelugnar inte behövde anges särskilt eftersom de täcktes av kategorin föremål av keramik etc. Flera remissinstanser invände mot detta och ansåg att det klart borde framgå i förordningen att kakelugnar är tillståndspliktiga. Regeringen valde att beakta dessa remissinstansers synpunkter och kakelugnarna utgör idag en egen föremålskategori (prop. 1998/99:114, s. 51).

I motsats till tidigare konstaterande föreslås nu att kakelugnar bör anses vara en del av kategorin *Föremål av keramik, glas, sten, ben, horn, metall eller bärnsten*. Kategorin bör därmed strykas som självständig föremålskategori.

Tapeter

Kategorin bör utgå som egen föremålstyp och i stället utgöra en delkategori av en omdefinierad föremålsgrupp som omfattar all hantverksmässigt tillverkad textil som är äldre än 100 år (se avsnitt 5.1.3).

5.1.7. Övriga justeringar av kategorier av föremål

Riksantikvarieämbetets förslag:

Ett antal smärre justeringar görs för vissa av de av de övriga föremålskategorierna.

Se *bilaga 1* för en samlad översikt av föreslagna övriga justeringar för respektive föremålskategori.

Arkeologiska föremål

Kategorin för arkeologiska föremål bör ändras på två punkter.

- Bestämningen att arkeologiska föremål som omfattas av tillståndsplikt ska härröra från tiden före 1650 bör ändras till 1850 så att en överensstämmelse med det lagskydd som följer av 2 kap. kulturmiljölagen uppnås.
- Bestämningen att tillståndsplikten inte gäller för föremål som ägs av staten bör strykas.

Föremålskategorin bör därmed ha följande definition: ”Arkeologiska föremål oavsett material och värde som härrör från tiden före år 1850”.

Bakgrund till förslaget

Det är en fördel om återlämnandedirektivet är tillämpligt även för föremål som ägs av staten. I annat fall kan svenska statliga museer hamna i mycket olyckliga situationer vid eventuellt inträffade stölder.

Det är för övrigt en väl utbildad praxis att statliga museer i Sverige, som hyser samlingar av arkeologiska föremål, ansöker om tillfälliga utförseltillstånd i samband med t.ex. utställningar utomlands eller alternativt ansöker om ett allmänt öppet utförseltillstånd.

Porträtt inom kategorierna Målningar samt Teckningar

Bestämningen att delkategorin porträtt föreställande ”svenskar och andra i Sverige verksamma personer” är tillståndspliktiga bör ersättas av en ny lydelse, dvs. ”personer med anknytning till Sverige”.

Den ekonomiska värdegränsen för porträtt bör vara 40 000 kronor.

Tryckta kartor

I beskrivningen av kategorin bör framgå att även glober hör till kategorin. Glober ingår därmed inte längre i kategorin *Tekniska modeller och prototyper samt vetenskapliga*

instrument. En glob bör i första hand anses vara en variant av en tryckt karta. Klargörandet har betydelse eftersom föremål inom de två kategorierna *Tryckta kartor* respektive *Tekniska modeller och prototyper samt vetenskapliga instrument* tillståndsprövas av olika myndigheter (Kungl. biblioteket respektive Nordiska museet).

Den ekonomiska värdegränsen bör vara 20 000 kronor.

Samiska föremål

I dag används formuleringen "samiska kulturföremål" i kulturmiljöförordningen. I enlighet med språkbruket i övrigt bör kategorin benämnas *Samiska föremål*.

Som redovisats ovan bör ålderskravet för kategorin höjas från 50 till 75 år.

Den ekonomiska värdegränsen bör vara 20 000 kronor.

5.1.8. Övriga regelförändringar

Riksantikvarieämbetets förslag:
--

Kulturmiljöförordningens bilaga omformuleras.

Omformulering av kulturmiljöförordningen

Kulturmiljöförordningens bilaga bör omformuleras för att undanröja tolkningsalternativ ifråga om vilka föremål som verkligen omfattas av skydd mot utförelse. Det bör därmed anges att inga föremål inom EU-kategorin A2 samt A13 omfattas av tillståndsplikt enligt kulturmiljölagen.

Det bör också framgå i kulturmiljöförordningen att tillståndsmyndigheterna inte enbart prövar frågor om utförelsetillstånd enligt kulturmiljölagen utan även om exportlicenser enligt rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål.

5.2. Tillämpning av regelverket

5.2.1. Registrering av föremål för vilka ansökan om utförelse avslagits

Riksantikvarieämbetets förslag:

Ett offentligt nationellt register för sådana föremål som fått avslag på inlämnad utförelseansökan upprättas.

Upprättandet av ett ackumulerat offentligt nationellt register för sådana föremål som fått avslag på inlämnad utförelseansökan bör övervägas. Ett sådant register skulle underlätta kännedomen om vilka konkreta föremål det rör sig om och avsevärt förbättra möjligheten för olika aktörer, såväl myndigheter som handel och allmänhet, att övervaka att gällande beslut respekteras.

Registreringen av ett föremål i ett sådant register kan inte vara definitiv. Vid en eventuell förnyad prövning av en ansökan om utförelse, som resulterar i att föremålet beviljas utförelsetillstånd, avregistreras det naturligtvis.

Ett sådant förslag inbegriper dock också frågor om datalagring av personuppgifter och berör därmed ansvarsområden som ligger utanför ramen för det här redovisade uppdraget.

BILAGA 1

Översikt över föreslagna förändring av föremålskategorierna i kulturmiljöförordningen (1988:1188) avseende åldersgränser, ekonomiska värdegränser, ursprung samt sammanfattande benämningar

Följande föremål som härrör från tiden före 1501

Inkunabler

Enstaka eller samlingar av inkunabler, oavsett värde.

Följande föremål som härrör från tiden före 1650

Böcker

Böcker som tryckts i Sverige, oavsett värde.

Föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil

Föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil som är framställda i Sverige, oavsett värde.

Icke tryckt material (handskrifter)

Enstaka eller samlingar av handskrifter på pergament eller papper, oavsett värde.

Träsnitt och kopparstick (Originalgrafik)

Träsnitt och kopparstick som är framställda i Sverige, oavsett värde.

Följande föremål som härrör från tiden före 1850

Arkeologiska föremål

Arkeologiska föremål, oavsett material och värde.

Följande över 100 år gamla föremål

Böcker

Böcker som har ett värde över 20 000 kronor.

Fotografier och filmer

Enstaka eller samlingar av fotografier, filmer och negativ av dessa samt föremål som hör samman med de tidiga fotografiska teknikerna som har ett värde över 20 000 kronor.

Föremål av keramik, glas, sten, ben, horn, metall eller bärnsten

Hantverksmässigt tillverkade föremål av keramik, glas, sten, ben, horn eller bärnsten samt hantverksmässigt tillverkade eller gjutna föremål av metall med undantag av smycken, mynt och medaljer som har ett värde över 40 000 kronor.

Kyrkliga inventarier

Föremål som utgör kyrkliga inventarier enligt 4 kap. kulturmiljölagen, oavsett värde.

Leksaker och spel

Leksaker och spel som har ett värde över 40 000 kronor.

Mekaniska ur

Mekaniska ur, med undantag för armbandsur, som är framställda i Sverige och som har ett värde över 20 000 kronor.

Mekaniska ur, med undantag för armbandsur, som är framställda utomlands och som har ett värde över 100 000 kronor.

Målningar

Målningar som har ett värde över 100 000 kronor.

Porträtt som har ett värde över 40 000 kronor och föreställer personer med anknytning till Sverige.

Musikinstrument

Musikinstrument som är framställda i Sverige och som har ett värde över 20 000 kronor.

Musikinstrument som är framställda utomlands och som har ett värde över 100 000 kronor.

Originalskulpturer

Originalskulpturer och repliker som är framställda enligt samma process som originalet, oavsett material, som har ett värde över 100 000 kronor.

Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen

Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen som är framställda i Sverige och som har ett värde över 20 000 kronor.

Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen som är framställda utomlands och som har ett värde över 100 000 kronor.

Teckningar

Teckningar, akvareller, gouacher och pasteller som har ett värde över 100 000 kronor.

Porträtt som har ett värde över 40 000 kronor och föreställer personer med anknytning till Sverige.

Textil

Hantverksmässigt tillverkade vävda tapeter, mattor, ryor, bonadsmåleri och broderad eller mönstervävd textil, med undantag för folkdräkter, som är framställda i Sverige och som har ett värde över 20 000 kronor.

Hantverksmässigt tillverkade vävda tapeter, mattor och broderad eller mönstervävd textil som är framställda utomlands och som har ett värde över 100 000 kronor.

Transportmedel

Transportmedel som har ett värde över 100 000 kronor.

Tryckta kartor

Tryckta kartor och glober som har ett värde över 20 000 kronor.

Träföremål

Hantverksmässigt bearbetade föremål av trä som har ett värde över 20 000 kronor.

Följande över 75 år gamla föremål**Arkiv av icke tryckt material**

Arkiv av icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper, handritade kartor och ritningar som har ett värde över 40 000 kronor.

Icke tryckt material (exklusive handskrifter framställda före år 1650)

Icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper samt handritade kartor och ritningar som har ett värde över 20 000 kronor.

Övriga samlingar av icke tryckt material som har ett värde över 100 000 kronor.

Ljus Kronor, lyktor och armaturer

Ljus Kronor, lyktor och armaturer som har ett värde över 100 000 kronor.

Möbler och speglar

Möbler och speglar som är framställda i Sverige och som har ett värde över 40 000 kronor.

Möbler och speglar som är framställda utomlands och som har ett värde över 100 000 kronor.

Samiska föremål

Samiska föremål som har ett värde över 20 000 kronor.

Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper

Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper som har ett värde över 20 000 kronor.

BILAGA 2

Översikt över föreslagna ekonomiska värdegränser samt åldersgränser och fasta årtal för föremålskategorierna i kulturmiljöförordningen

A. EKONOMISKA VÄRDEGRÄNSER

Ingen värdegräns

Arkeologiska föremål

Böcker (tryckta i Sverige före år 1650)

Föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil (framställda i Sverige före år 1650)

Icke tryckt material (handskrifter från tiden före år 1650)

Inkunabler

Kyrkliga inventarier (enl. 4 kap. KML)

Träsnitt och kopparstick (Originalgrafik)

20 000 kronor

Böcker (100 år gamla)

Icke tryckt material (exklusive handskrifter framställda före år 1650)

Fotografier och filmer

Mekaniska ur (framställda i Sverige)

Musikinstrument (framställda i Sverige)

Samiska föremål

Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen (framställda i Sverige)

Textil (framställd i Sverige)

Tryckta kartor

Träföremål

Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper

40 000 kronor

Arkiv av icke tryckt material

Föremål av keramik, glas, sten, ben, horn, metall eller bärnsten

Leksaker och spel

Möbler och speglar (framställda i Sverige)

Porträtt (målningar)

Porträtt (teckningar)

100 000 kronor

Ljuskronor, lyktor och armaturer

Mekaniska ur (framställda utomlands)

Musikinstrument (framställda utomlands)
Målningar
Möbler och speglar (framställda utomlands)
Originalskulpturer
Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen (framställda utomlands)
Teckningar
Textil (framställd utomlands)
Transportmedel

B. ÅLDERSGRÄNSER OCH FASTA ÅRTAL

1501

Inkunabler

1650

Böcker (tryckta i Sverige)
Föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil (framställda i Sverige före år 1650)
Träsnitt och kopparstick (Originalgrafik)

1850

Arkeologiska föremål

100 år

Böcker (med värdegräns 20 000 kronor)
Fotografier och filmer
Föremål av keramik, glas, sten, ben, horn, metall och bärnsten
Kyrkliga inventarier (enl. 4 kap. KML)
Leksaker och spel
Mekaniska ur
Musikinstrument
Målningar
Originalskulpturer
Skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen
Teckningar
Textil
Transportmedel
Tryckta kartor

75 år

Arkiv av icke tryckt material

Icke tryckt material (exklusive handskrifter framställda före år 1650)

Ljuskronor, lyktor och armaturer

Möbler och speglar

Samiska föremål

Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper

BILAGA 3

Uppgifter om de föremål för vilka beslut om avslag på ansökan om utförelse meddelats efter prövning enligt 5 kap. kulturmiljölagen åren 2011-2014

Nordiska museet

- Ett sengustavianskt konsolbord som antas vara tillverkat under 1790-talet i ornamentbildhuggaren Pehr Ljungs verkstad.
- Sex stycken Karl Johansstolar av förmakstyp, sannolikt tillverkade under 1820-talet.
- Ett par stockholmstillverkade konsolbord som bedöms vara från 1800-talets början.
- Ett skånskt stenbord, daterat 1845.
- En stockholmstillverkad höggustaviansk spegel.
- Ett stockholmstillverkat konsolbord som bedöms vara tillverkat vid 1800-talets början.
- En gustaviansk byrå som är tillverkad 1779 av Gottlieb Iwersson i Stockholm.

Totalt: 13 föremål.

Nationalmuseum

- Målningen "Skogslandskap med biblisk figur" tillskriven den flamländske 1600-talsmålaren Gijsbercht Leytens.
- Målningen "The Moneylender" av den nederländske 1600-talsmålaren Govaert Camphuysen.

Totalt: 2 föremål.

Kungliga biblioteket

- Philipp Johan Strahlenbergs bokverk "Historie der Reisen in Russland, Sibirien und der Grossen Tatarey" tryckt i Leipzig 1730.
- Anthony Lefroys "Catalogus numismaticus musei Lerfoyani" tryckt i Livorno 1763.

Totalt: 2 föremål.

De övriga två tillståndsmyndigheterna, Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet, har inte utfärdat några utförelseförbud under de här aktuella fyra åren.

BILAGA 4**Författningsförslag****Kulturmiljölag (1988:950)****5 kap. Skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål****Nuvarande lydelse**

1 § Äldre svenska och utländska kulturföremål som kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet, får inte föras ut ur landet utan särskilt tillstånd.
Lag (2000:265).

Föreslagen lydelse

1 § Kulturföremål som har funnits i Sverige i minst 75 år och kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet, får inte föras ut ur landet utan särskilt tillstånd.

Nuvarande lydelse

2 § Med svenska kulturföremål avses föremål som är eller kan antas vara framställda i Sverige eller i ett annat land av en svensk.

Med utländska kulturföremål avses föremål som är framställda i ett annat land av annan än en svensk

De gränser som Sverige hade den 1 juli 1986 är avgörande vid bestämmandet enligt lagen om ett föremål skall anses vara ett svenskt kulturföremål.

Föreslagen lydelse

2 § Upphävs

Nuvarande lydelse - oförändrad

3 § Regeringen får meddela föreskrifter om vilka kulturföremål som inte får föras ut ur landet utan särskilt tillstånd. Lag (2000:265).

4 § Har upphävts genom lag (2000:265).

5 § Har upphävts genom lag (2000:265).

6 § Har upphävts genom lag (2000:265).

Nuvarande lydelse**Prövningen av ansökningar om tillstånd till utförelse**

7 § Frågor om tillstånd till utförelse skall prövas av Kungl. biblioteket, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde eller Stiftelsen Nordiska museet (tillståndsmyndigheter) enligt den fördelning som regeringen bestämmer.

Ansökningarna skall ges in till Riksantikvarieämbetet.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om ansökningsförfarandet. Lag (2000:265).

Föreslagen lydelse

7 § Frågor om tillstånd till utförelse skall prövas av Kungl. biblioteket, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde eller Stiftelsen Nordiska museet (tillståndsmyndigheter) enligt den fördelning som regeringen bestämmer.

Ansökningarna skall ges in till Riksantikvarieämbetet.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om ansökningsförfarandet. Lag (2000:265).

7 a § Ett föremål är av stor betydelse för det nationella kulturarvet om det

1. har särskild betydelse för forskning och förmedling av kunskap,

2. är särskilt kännetecknande för sin tid och sitt kulturhistoriska sammanhang, eller
3. har eller har haft särskild betydelse som förebild eller symbol, som del i en kulturhistorisk samling eller på grund av dess samhörighet med kulturhistoriskt viktig miljö, händelse eller person.

I bedömningen ska hänsyn även tas till om föremålet är unikt, sällsynt, har högt socialt värde eller högt estetiskt värde genom dess konstnärliga och materialmässiga utförande och egenskaper.

Nuvarande lydelse - oförändrad

8 § Förvaltningslagen (1986:223) skall tillämpas även i fråga om tillståndsärenden som handläggs av Stiftelsen Nordiska museet. Beslut i ett sådant ärende fattas av stiftelsens styresman eller någon annan tjänsteman som styresmannen utser. Lag (2000:265).

9 § Den som söker tillstånd skall på begäran av tillståndsmyndigheten ställa föremålet till myndighetens förfogande för granskning. Lag (2000:265).

10 § Tillstånd till utförelse skall ges, om föremålet inte är av stor betydelse för det nationella kulturarvet. Lag (2000:265).

11 § Även om ett föremål är av stor betydelse för det nationella kulturarvet skall tillstånd till utförelse ges om

1. ägaren flyttar från Sverige för att bosätta sig i ett annat land,
2. föremålet genom arv, testamente eller bodelning har förvärvats av en enskild person som är bosatt i annat land,
3. föremålet förs ut ur landet av en offentlig institution här i landet eller en institution som får bidrag av stat, kommun eller landstingskommun och det skall föras tillbaka till Sverige,
4. föremålet förs ut av en enskild person för att användas i samband med offentlig kulturverksamhet och det skall föras tillbaka till Sverige, eller
5. föremålet tillfälligt är i landet.

Även om ett föremål är av stor betydelse för det nationella kulturarvet får tillstånd till utförelse ges om föremålet förvärvats av en institution i utlandet. Lag (2000:265).

12 § Rör en ansökan mer än en av tillståndsmyndigheterna beslutar Riksantikvarieämbetet vilken tillståndsmyndighet som skall handlägga ansökningsen. Den tillståndsmyndigheten får fatta beslut i ärendet först efter samråd med den eller de övriga tillståndsmyndigheter som är berörda. I sådana ärenden skall ansökningsen avslås, om någon av de berörda tillståndsmyndigheterna anser att tillstånd inte skall beviljas. Lag (2000:265).

13 § Ett tillstånd till utförelse gäller i ett år från dagen för beslutet. Lag (2000:265).

14 § Har upphävts genom lag (2000:265).

Överklagande

15 § Om en tillståndsmyndighet har avslagit en ansökan om tillstånd till utförelse, får beslutet överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Andra beslut som en tillståndsmyndighet har meddelat enligt detta kapitel, får inte överklagas. Lag (1995:72).

Medgivande av regeringen

16 § Även om ett kulturföremål är av stor betydelse för det nationella kulturarvet, får regeringen, om synnerliga skäl föreligger, medge att föremålet förs ut ur landet.

Ansvar

17 § Bestämmelser om ansvar för olovlig utförelse av kulturföremål och för försök därtill finns i lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Lag (2000:1244).

Kulturmiljöförordning (1988:1188)**Skydd mot utförelse av vissa kulturföremål****Nuvarande lydelse**

23 § Den som vill föra ut ett svenskt eller utländskt kulturföremål ur landet ska enligt 5 kap. kulturmiljölagen (1988:950) ha tillstånd till utförelsen om

1. föremålet är ett svenskt eller utländskt kulturföremål inom de kategorier som anges i bilaga 1 till rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål med de ålders- och värdegränser samt andra bestämmelser som anges i bilagan till denna förordning, eller
2. föremålet är ett svenskt samiskt kulturföremål som är äldre än 50 år och har ett värde över 2 000 kronor.

För utländska kulturföremål krävs dock tillstånd endast om föremålet funnits i Sverige i mer än 100 år. Förordning (2013:554).

Föreslagen lydelse

23 § Den som vill föra ut ett kulturföremål ur landet ska enligt 5 kap. kulturmiljölagen (1988:950) ha tillstånd till utförelsen om

1. föremålet är ett kulturföremål inom de kategorier som anges i bilaga 1 till rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål med de ålders- och värdegränser samt andra bestämmelser som anges i bilagan till denna förordning, eller
2. föremålet är ett samiskt kulturföremål som är äldre än 75 år och har ett värde över 20 000 kronor.

De gränser som Sverige hade den 1 juli 1986 är avgörande vid bestämmandet enligt förordningen om ett föremål ska anses vara framställt i Sverige.

Nuvarande lydelse - oförändrad

23 a § Har upphävts genom förordning (2000:337).

24 § Har upphävts genom förordning (2011:1066).

25 § Har upphävts genom förordning (2011:1066).

26 § Frågor om tillstånd till utförelse av kulturföremål enligt 5 kap. kulturmiljölagen (1988:950) och om licens enligt rådets förordning (EG) nr 116/2009 om export av kulturföremål prövas av Kungl. biblioteket, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde och Stiftelsen Nordiska museet (tillståndsmyndigheter) enligt den fördelning som anges i 27–31 §§.

Om det är fråga om föremål som innehas eller förvaltas av någon annan av tillståndsmyndigheterna än Riksantikvarieämbetet, ska prövningen dock göras av Riksantikvarieämbetet.

Licenser enligt rådets förordning kan vara av alla de slag som anges i kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 1081/2012 av den 9 november 2012 för rådets förordning (EG) nr 116/2009 om export av kulturföremål. Förordning (2013:554).

Nuvarande lydelse

27 § Riksantikvarieämbetet prövar frågor om tillstånd för föremål inom kategorierna A1, A2, A13 samt inom kategorin A15 för svenska föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil som är framställda före år 1650. Förordning (2013:554).

Föreslagen lydelse

27 § Riksantikvarieämbetet prövar frågor om tillstånd och licens för föremål inom kategorierna A1, A2, A13 samt kyrkliga inventarier och föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil som är framställda i Sverige inom kategorin A15.

Nuvarande lydelse

28 § Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde prövar frågor om tillstånd för föremål inom kategorierna A3–A8 samt inom kategorin A15 för föremål av keramik, glas, porfyr, elfenben, guld, silver, brons; ljuskronor, tapeter och kakelugnar samt utländska möbler, speglar, skrin, golvvur, väggur, bordsur och musikinstrument. Förordning (2013:554).

Föreslagen lydelse

28 § Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde prövar frågor om tillstånd och licens för föremål inom kategorierna A3–A7 samt föremål av keramik, glas, sten, ben, metall, bärnsten samt ljuskronor, lyktor, armaturer, möbler, speglar, träföremål, textil, mekaniska ur, musikinstrument och vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyp som är framställda utomlands inom kategorin A15.

Nuvarande lydelse

29 § Kungl. biblioteket prövar frågor om tillstånd för föremål inom kategori A9 i fråga om inkunabler samt inom kategorierna A10 och A11. Förordning (2013:554).

Föreslagen lydelse

29 § Kungl. biblioteket prövar frågor om tillstånd och licens för föremål inom kategori A8 i fråga om filmer, A9 i fråga om inkunabler samt inom kategorierna A10 och A11.

Nuvarande lydelse

30 § Riksarkivet prövar frågor om tillstånd för föremål inom kategori A9 utom inkunabler samt inom kategori A12. Förordning (2013:554).

Föreslagen lydelse

30 § Riksarkivet prövar frågor om tillstånd och licens för föremål inom kategori A9 utom inkunabler samt inom kategori A12.

Nuvarande lydelse

31 § Stiftelsen Nordiska museet prövar frågor om tillstånd för föremål inom kategori A14 och inom kategori A15 som inte prövas av Riksantikvarieämbetet eller Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde samt för samiska föremål. Förordning (2013:554).

Föreslagen lydelse

31 § Stiftelsen Nordiska museet prövar frågor om tillstånd och licens för föremål inom kategori A8 ifråga om fotografier och föremål som hör samman med de tidiga fotografiska teknikerna, A14 och inom kategori A15 som inte prövas av Riksantikvarieämbetet eller Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde samt för samiska föremål.

Nuvarande lydelse - oförändrad

32 § Ansökan om tillstånd och licens lämnas in till Riksantikvarieämbetet, som i fall någon annan skall pröva tillståndsfrågan, skall överlämna ansökningen till den tillståndsmyndigheten. Förordning (2000:337).

33 § Riksantikvarieämbetet får meddela föreskrifter om verkställigheten av 5 kap. kulturmiljölagen (1988:950). Förordning (2013:554).

Bilaga**Nuvarande lydelse**

De ålders- och värdegränser samt andra bestämmingar som avses i 23 § är följande.

1. Arkeologiska föremål inom kategori A1:

– svenska arkeologiska föremål, oavsett material och värde, som härrör från tiden före år 1650 och inte ägs av staten.

2. Målningar inom kategori A3:

a) svenska målningar som är äldre än 100 år och värda mer än 50 000 kronor,

b) porträtt som föreställer svenskar och andra i Sverige verksamma personer och som är äldre än 100 år och värda mer än 20 000 kronor, och

c) utländska målningar som är värda mer än 50 000 kronor.

3. Teckningar inom kategorierna A4 och A5:

- a) svenska teckningar, akvareller, gouacher och pasteller som är äldre än 100 år och värda mer än 50 000 kronor,
- b) porträtt som föreställer svenskar och andra i Sverige verksamma personer i form av teckningar, akvareller, gouacher och pasteller och som är äldre än 100 år och värda mer än 20 000 kronor, och
- c) utländska teckningar, akvareller, gouacher och pasteller som är värda mer än 50 000 kronor.

4. Originalgrafik m.m. inom kategori A6:

- svenska träsnitt och kopparstick som är framställda före år 1650, oavsett värde.

5. Originalskulpturer m.m. inom kategori A7:

- a) svenska originalskulpturer och repliker som är framställda enligt samma process som originalet, oavsett material, som är äldre än 100 år och värda mer än 50 000 kronor, och
- b) utländska originalskulpturer och repliker som är framställda enligt samma process som originalet, oavsett material, som är värda mer än 50 000 kronor.

6. Inkunabler eller manuskript m.m. inom kategori A9:

- a) svenska inkunabler, oavsett värde,
- b) svenska handskrifter på pergament eller papper framställda före år 1650, oavsett värde,
- c) svenska icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper samt handritade kartor och ritningar, som är äldre än 50 år och har ett värde över 2 000 kronor, och
- d) samlingar av utländska inkunabler och svenskt icke tryckt material enligt b och c som är äldre än 50 år och har ett värde över 50 000 kronor.

7. Böcker inom kategori A10:

- a) svenska böcker tryckta före år 1600, oavsett värde,
- b) övriga svenska böcker som är äldre än 100 år och har ett värde över 10 000 kronor, och
- c) utländska böcker med ett värde över 10 000 kronor.

8. Tryckta kartor inom kategori A11:

- a) svenska tryckta kartor, som är äldre än 100 år och har ett värde över 10 000 kronor, och
- b) utländska tryckta kartor som har ett värde över 10 000 kronor.

9. Arkiv m.m. inom kategori A12:

- svenska icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper, handritade kartor och ritningar, som är äldre än 50 år och har ett värde över 2 000 kronor.

10. Transportmedel inom kategori A14:

- a) svenska transportmedel som är äldre än 100 år och har ett värde över 50 000 kronor, och
- b) utländska transportmedel med ett värde över 50 000 kronor.

11. Andra antikviteter inom kategori A15, i den mån de inte ingår i kategorierna A1–A14:

- a) svenska föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil som är framställda före år 1650, oavsett värde,
- b) svenska möbler, speglar och skrin som är framställda före år 1860, oavsett värde,
- c) svenska dryckeskärl, seldon och textilredskap, som är av trä och har målade eller skuren dekor, folkdräkter och broderad eller mönstervävd folklig textil, bonadsmåleri, golvur, väggur och bordsur, signerade fajanser, skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen samt musikinstrument, som är äldre än 100 år, oavsett värde,

- d) svenska föremål av keramik, glas, porfyr, guld, silver eller brons med undantag av mynt och medaljer, ljuskronor, tapeter samt kakelugnar, som är äldre än 100 år och har ett värde över 50 000 kronor,
- e) svenska tekniska modeller och prototyper samt vetenskapliga instrument, som är äldre än 50 år och har ett värde över 2 000 kronor, och
- f) utländska möbler, speglar, skrin, golvvur, väggur, bordsur, musikinstrument, skjutvapen, blankvapen, skyddsvapen, föremål av keramik, glas, elfenben, guld, silver eller brons med undantag av mynt och medaljer, ljuskronor samt tapeter, som har ett värde över 50 000 kronor. Förordning (2013:554).

Föreslagen lydelse

De ålders- och värdegränser samt andra bestämmelser som avses i 23 § är följande.

- 1. Arkeologiska föremål som härrör från tiden före 1850, oavsett material och värde, inom kategori A1.*
- 2. Inga föremål inom kategori A2.*
- 3. Målningar inom kategori A3:*
  - a) målningar som är äldre än 100 år och värda mer än 100 000 kronor, och*
  - b) porträtt som är äldre än 100 år och värda mer än 40 000 kronor och som föreställer personer med anknytning till Sverige.*
- 4. Teckningar inom kategorierna A4 och A5:*
  - a) teckningar, akvareller, gouacher och pasteller som är äldre än 100 år och värda mer än 100 000 kronor, och*
  - b) porträtt i form av teckningar, akvareller, gouacher och pasteller som är äldre än 100 år och värda mer än 40 000 kronor och som föreställer personer med anknytning till Sverige.*
- 5. Träsnitt och kopparstick som är framställda i Sverige före år 1650, oavsett värde, inom kategori A6.*
- 6. Originalskulpturer och repliker som är framställda enligt samma process som originalet, oavsett material, som är äldre än 100 år och värda mer än 100 000 kronor inom kategori A7.*
- 7. Fotografier och filmer inom kategori A8:*
  - a) fotografier och filmer,*
  - b) negativ av fotografier och filmer,*
  - c) samlingar av fotografier och filmer, och*
  - d) föremål som hör samman med de tidiga fotografiska teknikerna, som är äldre än 100 år och värda över 20 000 kronor.*

8. Inkunabler och icke tryckt material inom kategori A9:

- a) *enstaka eller samlingar av inkunabler, oavsett värde,*
- b) *enstaka eller samlingar av handskrifter på pergament eller papper framställda före år 1650, oavsett värde,*
- c) *icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper samt handritade kartor och ritningar, som är äldre än 75 år och har ett värde över 20 000 kronor, och*
- d) *övriga samlingar av icke tryckt material enligt b och c som är äldre än 75 år och har ett värde över 100 000 kronor.*

9. Böcker inom kategori A10:

- a) *böcker tryckta i Sverige före år 1650, oavsett värde, och*
- b) *övriga böcker som är äldre än 100 år och har ett värde över 20 000 kronor.*

10. Tryckta kartor och glober som är äldre än 100 år och har ett värde över 20 000 kronor inom kategori A11.

11. Arkiv av icke tryckta protokoll, brev, dagböcker, manuskript, noter, räkenskaper, handritade kartor och ritningar som är äldre än 75 år och har ett värde över 40 000 kronor inom kategori A12.

12. Inga föremål inom kategori A13.

13. Transportmedel som är äldre än 100 år och har ett värde över 100 000 kronor inom kategori A14:

14. Andra antikviteter inom kategori A15, i den mån de inte ingår i kategorierna A1–A14:

- a) *föremål av trä, ben, keramik, metall eller textil som är framställda i Sverige före år 1650, oavsett värde,*
- b) *möbler och speglar som är framställda i Sverige, är äldre än 75 år och har ett värde över 40 000 kronor,*
- c) *hantverksmässigt tillverkade vävda tapeter, mattor, ryor, bonadsmålari och broderad eller mönstervävd textil med undantag för folkdräkter, mekaniska ur med undantag för armbandsur, skjutvapen, blankvapen och skyddsvapen samt musikinstrument som är framställda i Sverige, är äldre än 100 år och har ett värde över 20 000 kronor,*
- d) *hantverksmässigt tillverkade föremål av keramik, glas, sten, ben, horn eller bärnsten samt hantverksmässigt tillverkade eller gjutna föremål av metall med*

- undantag för smycken, mynt och medaljer som är äldre än 100 år och har ett värde över 40 000 kronor,
- e) vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper som är äldre än 75 år och har ett värde över 20 000 kronor,
- f) möbler och speglar som är framställda utomlands, är äldre än 75 år och har ett värde över 100 000 kronor,
- g) hantverksmässigt tillverkade vävda tapeter, mattor och broderad eller mönstervävd textil, mekaniska ur med undantag för armbandsur, musikinstrument, skjutvapen, blankvapen, skyddsvapen som är framställda utomlands, är äldre än 100 år och har ett värde över 100 000 kronor,
- h) ljuskronor, lyktor och armaturer som är äldre än 75 år och har ett värde över 100 000 kronor,
- i) föremål som utgör kyrkliga inventarier enligt 4 kap. kulturmiljölagen och som är äldre än 100 år, oavsett värde,
- j) leksaker och spel som är äldre än 100 år och har ett värde över 40 000 kronor, och
- k) hantverksmässigt bearbetade föremål av trä, i den mån de inte omfattas av a-j, som är äldre än 100 år och har ett värde över 20 000 kronor.

BILAGA 5

Författningskommentarer

Kulturmiljölag (1988:950)

5 kap. Skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål

1 §

Ändringarna innebär att åtskillnaden mellan svenska respektive utländska föremål tas bort för flertalet av föremålskategorierna och att en övergripande bestämmelse om att kulturmiljölagens utförselregler endast är tillämpliga på föremål som varit minst 75 år istället gäller.

2 §

Upphävs som en konsekvens av att åtskillnaden mellan svenska respektive utländska föremål tas bort.

7 a §

Bedömningskriterier införs för att göra utförselregleringen mer transparent för såväl den som ansöker om utförseltillstånd som de rättsliga instanser som har att pröva överklaganden av tillståndsmyndigheternas beslut. Bedömningskriterierna tydliggör också på vilka grunder som kulturföremål kan anses ha stor betydelse för det nationella kulturarvet.

Kulturmiljöförordning (1988:1188)

Skydd mot utförsel av vissa kulturföremål

23 §

Ändringen är en konsekvens av att den nuvarande åtskillnaden mellan svenska och utländska föremål tas bort för flertalet av föremålskategorierna.

Tillägget om vad som avgör bestämmandet om ett kulturföremål ska anses vara framställt i Sverige eller utomlands är en konsekvens av att det i ett fåtal fall även fortsättningsvis finns skäl att göra skillnad på föremål som är framställda i Sverige respektive utomlands.

27-31 §§

Ändringarna är en följd av de förändringar av föremålskategorierna som gjorts i bilagan till förordningen i fråga om borttagande av åtskillnaden mellan svenska respektive utländska föremål, ekonomiska värdegränser, åldersgränser, fasta årtal, fördelningen av prövningen av tillstånd respektive licens mellan tillståndsmyndigheterna samt hänvisning till samtliga kategorier i bilagan till rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål.

Bilagan

Ändringarna är en följd av de förändringar av föremålskategorierna som gjorts i fråga om borttagande av åtskillnaden mellan svenska respektive utländska föremål, ekonomiska värdegränser, åldersgränser, fasta årtal, fördelningen av prövningen av tillstånd respektive licens mellan tillståndsmyndigheterna samt hänvisning till samtliga kategorier i bilagan till rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål.

KÄLLOR

Adlercreutz, Thomas (1994). *Det rörliga kulturarvet – En komparativ översikt av regler för flyttbara kulturföremål*. Svensk Jurist Tidning.

Adlercreutz, Thomas (2001). *Kulturegendomsrätt: Med en kommentar till kulturminneslagen*. Stockholm: Fakta info direct

Banke, Lars M. (1996). Beskyttelse af kulturværdier i Danmark, *Fortid og nutid: tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie*. København: Dansk Historisk Fællesråd

Bator, Paul M. (1982): An Essay on the International Trade in Art. *Stanford law review*. Stanford, Calif.: School of Law, Stanford Vol. 24, No. 2.

Bekendtgørelse af lov om sikring af kulturværdier i Danmark (lov nr. 332 af 4 juni 1986)

Biondi, Andrea (1997): The Merchant, the Thief & the Citizen: the Circulation of Works of Arts within the European Union. *Common Market law review* 34. Dordrecht: Kluwer Law International

Bring, Ove (2015). *Parthenonsyndromet: kampen om kulturskatterna*. Stockholm: Atlantis

Brodie, Neil, Doole, Jenny & Watson, Peter (2000). *Stealing history: the illicit trade in cultural material*. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research

Bydler, Charlotte (2015). *Kulturarv: att skapa historia för framtiden*. Axelius

Cheng, Jia Min (2010): The Problem of National Treasure in International Law. *Oregon review of international law [Elektronisk resurs]*.

Commission of the European Communities. Communication from the Commission to the Council of the protection of national treasures possessing artistic, historic or archaeological value: Needs arising from the abolition of frontiers in 1992. COM (89) 594 final

Danmark. Udvalget om Beskyttelse af Kulturværdier i Danmark (1985). *Kulturværdier: betænkning fra Udvalget om Beskyttelse af Kulturværdier i Danmark*. København: [Direktoratet for Statens Indkøb]

Eckerberg, Enar (red.) (1964). *Förbud mot utförelse av kulturföremål [Elektronisk resurs] : betänkande med författningsförslag av tillkallad utredningsman [Enar Eckerberg]*. Stockholm:

Tillgänglig på Internet:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:sou-616652>

Edvinsson, Rodney och Söderberg, Johan (2011). A Consumer Price Index for Sweden 1290-2008, *The review of income and wealth: journal of the International Association for Research in Income and Wealth*. New Haven, Conn.:

En integrerad kulturavvsstrategi för Europa. Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén. COM(2014) 477 final. Bryssel den 22.7.2014

Ett uppdrag till riksantikvarieämbetet. Utbildningsdepartementet. Regeringsbeslut, dnr 845/82.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/60/EU av den 15 maj 2014 om återlämnande av kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium.

Forskrift om utførelse og innførelse av kulturgjenstander. Norge

Fitz Gibbon, Kate (red.) (2005). *Who owns the past: cultural policy, cultural property, and the law*. New Brunswick: Rutgers University Press

Förstärkt skydd av kulturegendom vid väpnad konflikt och under ockupation. (2014). Stockholm: Fritze

Tillgänglig på internet:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/24/97/81/4544719a.pdf>

Hoffman, Barbara T. (red.) (2006). *Art and cultural heritage: law, policy, and practice*. Cambridge: Cambridge University Press

Illegal export utarmar svenskt kulturarv. Svenska Dagbladet. 23 maj 2002.

Tillgänglig på internet:

<http://www.svd.se/illegal-export-utarmar-svenskt-kulturarv>

Inregränslagsutredningen (2006). *Kontroll av varor vid inre gräns*: betänkande. Stockholm: Fritze

Johansson, Hanna Sofia & Korsell, Lars E. (2012). *Förebygga illegal utförsel av kulturföremål*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet

Tillgänglig på internet:

http://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b29800016713/2012_10_Forebygg_a_ilegal_utforsel_av_kulturforemal.pdf

Kulturarvsutredningen (1995). *Kulturegendomar och kulturföremål: [del]betänkande*. Stockholm: Fritze

Kulturföremålsutredningen (2005). *Sveriges tillträde till 1995 års Unidroitkonvention om stulna eller olagligt utförda kulturföremål: betänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Kulturminneslag: sammanförd och bearbetad lagstiftning om kulturminnen: förslag. (1987). Stockholm: Allmänna förl.

Kulturskyddssakkunnige (1930). *Skydd för äldre kulturföremål [Elektronisk resurs]: betänkande med förslag*. Stockholm:

Tillgänglig på internet:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:sou-463373>

Kungl. Maj:ts kungörelse (SFS 1927:129) *angående förbud mot utförsel från riket av vissa äldre kulturföremål*.

Lag om begränsning av utförseln av kulturföremål 115/1999. Finland

Lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven): med endringer, sist av 24. november 1995 nr. 63. (1996). Oslo: Miljøverndepartementet

Merryman, John Henry (1986). Two Ways of Thinking About Cultural Property. *The American journal of international law*. Washington: American Society of International Law

Merryman, John Henry (1989). The Public Interest I Cultural Property. *California law review*. (1912-). Vol. 77. No. 2. Berkeley, Calif.: School of Jurisprudence of the University of California

Merryman, John Henry (2000). *Thinking about the Elgin marbles: critical essays on cultural property, art and law*. The Hague: Kluwer Law International

Moving Art. A guide to the export and import of cultural goods between Russia and the European Union. Delegation of the European Commission to Russia.

Tillgänglig på internet:

<http://www.delrus.ec.europa.eu>

Nafziger, James A. R. & Paterson, Robert K. (red.) (2013). *Handbook on the law of cultural heritage and international trade*. Cheltenham: Edward Elgar

Nafziger, James A. R. & Stoel, Thomas B. (red.) (2012). *Cultural heritage law*. Cheltenham: Elgar

Plattform för värdering och urval. Riksantikvarieämbetet.

Tillgänglig på internet:

<http://www.raa.se/kulturarvet/vardering-och-urval/>

Prott, Lyndel V. (1997). *Commentary on the UNIDROIT Convention on Stolen and Illegally Exported Cultural Objects 1995*. Leicester.

Prott, Lyndel V. (red.) (2009). *Witnesses to history: a compendium of documents and writings on the return of cultural objects*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Rådets förordning (EG) nr 116/2009 av den 18 december 2008 om export av kulturföremål

Skydd mot utförsel av kulturföremål. (1980). Stockholm: Statens kulturråd Sverige

Talbot, J. Nicholas II (1993). EEC Measures on the Treatment of National Treasures. *Loyola of Los Angeles international and comparative law journal [Elektronisk resurs]*.

Regeringens proposition 1981/82:82: med förslag till lag om utförsel av vissa äldre kulturföremål. (1981)

Regeringens proposition 1984/85:179: med förslag till lag om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål. (1985)

Regeringens proposition 1987/88:104 om kulturmiljövård. (1988)

Regeringens proposition 1998/99:114: Kulturarv - kulturmiljöer och kulturföremål.
(1999)

Uppdrag till Riksantikvarieämbetet att se över de insatser som görs för att förhindra olaglig utförelse av äldre kulturföremål. Kulturdepartementet. Regeringsbeslut, dnr Ku2002/2068/Ka